

Pomysł na Smart Wieś

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Katarzyna Zajda
Agnieszka Michalska-Żyła

Pomysł na Smart Wieś

Projektowanie rozwiązań
z wykorzystaniem Design Thinking

Katarzyna Zajda (ORCID: 0000-0001-5568-3644)
Agnieszka Michalska-Żyła (ORCID: 0000-0003-2326-3842)

Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Katedra Socjologii Wsi, Miasta i Zmian Społecznych
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. 41/43

RECENZENCI

dr hab. Wojciech Goszczyński

Katedra Badań Kultury, Instytut Socjologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

dr hab. Anna Kołomycew

Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Rzeszowski

REDAKTOR INICJUJĄCA: Katarzyna Włodarczyk

REDAKCJA: Izabela Baran

© Copyright by Katarzyna Zajda, Agnieszka Michalska-Żyła, Łódź 2025
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2025

ISBN 978-83-8331-834-9
e-ISBN 978-83-8331-835-6

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND)

<https://doi.org/10.18778/8331-835-6>

Projekt pt. „Wykorzystanie wiedzy o innowacjach społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe” finansowany przez Uniwersytet Łódzki w ramach IDUB, MPK: 2122528000

PROJEKT OKŁADKI I LAYOUT: Polkadot Studio Graficzne
SKŁAD I ŁAMANIE: Bogusław Janowski
KOREKTA TECHNICZNA: Anna Mateusiak

Wydanie I. W.11816.25.0.K
Ark. wyd. 3,5; ark. druk. 6,0

 WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

 wydawnictwo.uni.lodz.pl

 ksiegarnia@uni.lodz.pl

 (42) 665 58 63

Spis treści

6	Wprowadzenie
9	Smart Wieś a przyszłość wsi
17	Kiedy wieś jest dobrym miejscem do życia?
27	Jak angażować społeczność lokalną w tworzenie Smart Wsi, czyli Design Thinking w praktyce
39	Zaprojektować Smart Wieś – organizacja i przebieg warsztatów
39	Rekrutacja uczestników i miejsce realizacji warsztatów
42	Materiały pomocnicze
46	Smart Villages z wykorzystaniem metody Design Thinking
55	Przykłady wypracowanych koncepcji inteligentnej wsi
55	Smart Wieś dla młodych
55	PRZYKŁAD 1. „Z dysleksją na Ty”
57	PRZYKŁAD 2. „Integracja międzypokoleniowa”
60	PRZYKŁAD 3. „Mobilna integracja społeczna – MIS”
63	PRZYKŁAD 4. Miasteczko ruchu drogowego
65	PRZYKŁAD 5. Akcje-Integracje
67	PRZYKŁAD 6. Klub Jastrzębce
70	Smart Wieś dla seniorów
70	PRZYKŁAD 1. U nas będziesz żył
73	PRZYKŁAD 2. Złota rączka
76	PRZYKŁAD 3. Wiejski Luber
79	PRZYKŁAD 4. Duży i mały, wyluzuj się cały – Lokalne Centrum Społeczne (międzygeneracyjna świetlica wiejska)
83	PRZYKŁAD 5. Integracyjny park dla mieszkańców
87	Wnioski i rekomendacje
94	Bibliografia

Wprowadzenie

W Polsce obszary wiejskie stanowią 93% powierzchni. Zamieszkuje je około 40% populacji. Jest to zatem kraj w znacznym stopniu „wiejski”, przy czym ta wiejskość jest zróżnicowana. Wieś to zarówno obszary podmiejskie, silnie zurbanizowane, świetnie skomunikowane z miastem, o bardzo dobrze rozwiniętej infrastrukturze społecznej, zamieszkiwane przez ludność pracującą w dużej mierze w pobliskim mieście, z marginalną albo wręcz nieobecną produkcją rolną. Wieś to również obszary w niewielkim stopniu zaludnione, o rozproszonej zabudowie, z rolnictwem tradycyjnym, słabo rozwiniętą infrastrukturą drogową i społeczną, wyludniające się, wręcz zagrożone zniknięciem. Jak zauważa Jerzy Wilkin (2011), to na wsi znajduje się zdecydowana większość zasobów polskiej przyrody, duża część jej zasobów ludzkich, zasobów produkcyjno-materialnych czy zasobów kultury. Ich wykorzystanie nie wpływa tylko na rozwój konkretnej wsi i jej mieszkańców, ale całego społeczeństwa.

Po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej polska wieś zobowiązała się do podążania ścieżką wyznaczoną postulatami rozwoju zrównoważonego i wielofunkcyjnego. Z czasem pojawiły się kolejne koncepcje. Stosunkowo nową jest Smart Villages (SV), niosąca szansę na poprawę jakości życia, a w konsekwencji na zmniejszenie skali wyludniania wsi. Pokłada się w niej nadzieję na ograniczenie depopulacji, zniwelowanie polaryzacji miejsko-wiejskiego rozwoju, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego mieszkańców wsi, ale też przekształcenie wiejskiej gospodarki w niskoemisyjną (Visvizi, Lytras, Mudri 2019). Koncepcja ta ma się wpisywać w European Green Deal, the Digital Europe Programme, and the Long-Term Vision for the EU's Rural Areas. Jej wdrożenie wiąże się z realizacją postulatów wpisujących się w rozwój lokalny kierowany przez społeczność – *community-led local development* (Emerllahu, Bogataj 2024). **Choć nie ma jednej definicji smart wsi, to podkreśla się, że jest to wioska „zaradna”, która rozpoznaje własny potencjał, diagnozuje problemy oraz przy wykorzystaniu lokalnych zasobów jest w stanie im zaradzić** (Wolski, Wójcik 2019). Smart wioska nie musi obligatoryjnie wykorzystywać nowoczesnych technologii, choć jest to wskazane. **To wioska, która podejmuje współpracę, i jest to zarówno współpraca jej mieszkańców między sobą, jak i z podmiotami zewnętrznymi** (Visvizi, Lytras, Mudri 2019).

Celem opracowania jest zaprezentowanie polskich doświadczeń we wdrażaniu koncepcji Smart Villages z wykorzystaniem metody Design Thinking (DT), analiza dobrych praktyk w tym zakresie oraz przekazanie wszystkim podmiotom zainteresowanym Smart Villages praktycznych

porad przydatnych przy wdrażaniu tej koncepcji. W publikacji opisujemy zaradne wioski, korzystając z materiału badawczego, który zgromadziłyśmy w latach 2024–2025, realizując tzw. wdrożeniowy projekt, którego celem była współpraca badaczy akademickich i liderów wiejskich społeczności na rzecz wdrażania innowacji społecznych, również w ramach koncepcji Smart Villages¹. Prowadzone przez nas warsztaty dotyczyły przede wszystkim rozwiązywania **problemów społecznych młodych mieszkańców wsi oraz seniorów**.

Prezentując przebieg warsztatów oraz przykłady wypracowanych koncepcji:

- opiszemy poszczególne etapy pracy przedstawicieli lokalnych społeczności z wykorzystaniem metody Design Thinking;
- wskażemy momenty trudne w tym procesie;
- zwrócimy uwagę na pytania i komentarze, z jakimi spotkały się wypracowane w czasie warsztatów koncepcje.

Rozważania rozpoczniemy od krótkiego zaprezentowania samej koncepcji, zwracając uwagę na jej powiązanie z jakością życia na wsi. Opiszemy metodę Design Thinking, etapy jej wdrażania i narzędzia, które mogą zostać wykorzystane w czasie warsztatów dla społeczności lokalnych, przeprowadzanych z jej wykorzystaniem. Następnie zaprezentujemy efekty warsztatów przeprowadzanych na obszarze wspieranym przez lokalne grupy działania, które zaprosiły nas do współpracy. Były to – z województwa lubelskiego – Lokalna Grupa Działania Owocowy Szlak, z województwa mazowieckiego – Zielone Sioło oraz Zielone Mosty Narwi, z województwa łódzkiego – Gniazdo oraz Dolina Pilicy, z województwa wielkopolskiego – KOLD.

W tym miejscu pragniemy podziękować gospodarzom naszych warsztatów i podkreślić ich doskonałą organizację, życząc wszystkim polskim wsiom i gminom tak bardzo zaangażowanych liderów społecznych.

Autorki

¹ Projekt pt. „Wykorzystanie wiedzy o innowacjach społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe” finansowany przez Uniwersytet Łódzki w ramach IDUB, MPK: 2122528000.

Smart Wieś a przyszłość wsi

Komisja Europejska koncepcję Smart Villages adresuje do społeczności wiejskich, które wykorzystują swoje zasoby, by rozwiązywać lokalne problemy, dążąc do podniesienia jakości życia.

Smart wioski realizują różne działania na rzecz zaspokajania potrzeb ich mieszkańców, rozwiązywania ich problemów społecznych, również tych związanych z ochroną środowiska, z wykorzystaniem zasobów kapitału społecznego oraz potencjału płynącego z procesu cyfryzacji wsi. The European Network for Rural Development (ENRD 2018) prezentuje stanowisko, zgodnie z którym inteligentna wioska to ta wykorzystująca innowacyjne rozwiązania w celu poprawy swojej **odporności**.

Wim Heijman i współpracownicy (Heijman, Hagelaar, Heide von der 2007) **odporność, czyli rezyliencję, w warunkach wiejskich określili jako zdolność do przystosowania się do zmieniających się warunków zewnętrznych w taki sposób, aby utrzymać zadowalający standard życia, przy jednoczesnym radzeniu sobie z wrażliwością podsystemów: środowiskowego, gospodarczego i społecznego**. Odporność wsi na różnego rodzaju kryzysy, w tym klimatyczny, z dekady na dekadę staje się coraz ważniejsza. **Rezyliencja – odporność rozumiana jako zdolność do regeneracji i otwartość na możliwości rozwoju – dotyczy również umiejętności dawania sobie rady** z różnego rodzaju wyzwaniami. Określa też stopień, w jakim określony obszar wiejski jest w stanie tolerować zmiany, zanim nie zorganizuje się wokół nowych struktur i procesów. Pokazuje ponadto, jak dobrze dana społeczność radzi sobie w równoważeniu funkcji ekologicznych, ekonomicznych i społecznych (Błąd 2022).

Obecnie odchodzi się od prostego pojmowania odporności jako reaktywnego, biernego „odbicia się” od zewnętrznych wstrząsów, **eksplorując podejście aktywnej sprawczości** (Błąd 2022). Zainteresowanie badaczy i praktyków tym nurtem rozważań generuje refleksję na temat kondycji zasobów kapitału społecznego wsi i podmiotowości wiejskich społeczności. **Smart wioska bazuje na partycypacji mieszkańców przy opracowywaniu i wdrażaniu koncepcji rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Wykorzystuje przy tym technologie cyfrowe**, ale nie jest smart miastem, dlatego też w tej koncepcji w mniejszym stopniu akcentuje się konieczność wykorzystania takich technologii (Stojanova et al. 2021; Budziewicz-Guźlecka, Drożdż 2022).

Veronika Zavratnik i jej współpracownicy (Zavratnik, Kos, Duh 2018) podkreślają, że ta koncepcja ma swoje rozmaite odsłony, odpowiadając na bardzo różne lokalne wyzwania. **To powoduje, że nie może być sprowadzona do jakiegoś zamkniętego katalogu przedsięwzięć.** Wśród nich pojawiają się panele solarne, nowe technologie dla rolnictwa wspierającego ograniczenie zmian klimatycznych (Gerli, Navio Marco, Whalley 2022). Smart koncepcje mogą też dotyczyć rozwoju usług na wsi, takich jak sklepy on-line, w których można nabyć lokalnie wytworzone produkty, wiejskie biblioteczki w stylizowanych budkach telefonicznych, kina urządzone w stodołach, w których wolny czas może spędzać wiejska młodzież (Kalinowski, Komorowski, Rosa 2021; Wolski 2018). **Smart wioski mogą zatem odpowiadać na wiele problemów doświadczanych przez mieszkańców wsi, w tym te, które dotyczą jakości ich życia. To jakość życia będzie bowiem wpływała na to, kto na tej wsi pozostanie z wyboru, a kto z konieczności, czy wieś peryferyjna będzie zamieszkiwana przez młodych, czy raczej będzie traktowana przez nich jako tymczasowe miejsce pobytu, do czasu wyjazdu do ośrodka miejskiego w związku z edukacją czy podjęciem pracy zawodowej.** Innymi słowy, smart wioski to wioski tworzone przez mieszkańców, którzy dążąc do podniesienia jakości życia, myślą nie tylko o teraźniejszości, ale również o przyszłości. **Projektując zmiany na wsi, planując np. realizację jakiejś inwestycji infrastrukturalnej, należy więc brać pod uwagę dłuższą perspektywę.** Na polskich wsiach dobrze znane są inwestycje nie do końca przemyślane pod kątem ich wykorzystania. Przykładem mogą być świetlice wiejskie, piękne, nowe albo odnowione budynki, które stoją puste nie tylko dlatego, że nie ma środków na ich utrzymanie, lecz także dlatego, że wieś peryferyjną zamieszkuje coraz mniejsza liczba mieszkańców, zwłaszcza tych młodych, którzy byliby zainteresowani korzystaniem z tego rodzaju obiektów. Bywa, że takie inwestycje są raczej konsekwencją aspiracji władarzy gminy niż samych mieszkańców, których nie zaproszono do konsultacji społecznych nie tylko dotyczących tego, gdzie taka inwestycja powinna zostać zlokalizowana, w jaki sposób będzie użytkowana i przez kogo, ale przede wszystkim tego, czy w ogóle jest potrzebna. W efekcie w wielu polskich wsiach świetlice wiejskie na co dzień stoją puste (otwierane są tylko na uroczystości rodzinne, np. wesela). Mieszkańcy nie korzystają również z siłowni na wolnym powietrzu czy placów zabaw dla dzieci zlokalizowanych przed oknami urzędów gmin (Knapik et al. 2025). **Projektując dziś, myślimy zatem o jutrze, o tym, kto z nowych usług, obiektów będzie korzystał i jak długo. A jaka będzie wieś w przyszłości?**

Specjaliści przewidują, że za dwadzieścia lat:

- nastąpi koncentracja ludności na obszarach wiejskich wokół miejsc centralnych i pustoszenie obszarów peryferyjnych;
- ogólna liczebność populacji wiejskiej będzie dość podobna, ale niekorzystnie zmieni się jej struktura wieku (nastąpi znaczny wzrost **starszych kategorii wiekowych**), korzystnie zaś – struktura wykształcenia (Halamska, Kłodziński, Stanny 2023);
- będzie się pogłębiać dezagraryzacja; odsetek gospodarstw domowych z użytkowaniem gospodarstwa rolnego będzie nadal spadał; będzie się zmniejszać również odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych (Zegar 2023);
- dominującym segmentem struktury zawodowej na wsi będą robotnicy, stanowiący około 60% wiejskiej populacji; udział klasy średniej zatrzyma się na poziomie około 30% (Halamska 2023);
- mieszkańcy wsi będą zainteresowani działalnością pozarolniczą; gospodarka wiejska będzie się rozwijać w zakresie drobnej wytwórczości, turystyki i rekreacji;
- znacząco zwiększy się rola energetyki odnawialnej, usług ekologicznych i infrastrukturalnych (zaopatrzenie w wodę, oczyszczanie ścieków, utylizacja i zagospodarowywanie odpadów);
- nadal będą dominować gospodarstwa rodzinne, a pod względem liczebnym – rodzinne gospodarstwa rolne o charakterze pomocniczym/ubocznym (quasi-rynkowe, samozaopatrzeniowe, hobbystyczne) (Zegar 2023).

Coraz częściej (z wielu przyczyn) dorosłe dzieci nie zapewniają opieki starzejącym się rodzicom. Wręcz niezbędne będą takie placówki, jak całodobowe lub dzienne domy pomocy społecznej (domy seniora), domy opieki medycznej itp. Przewiduje się rozwój usług społecznych dla dzieci, m.in. w zakresie aktywności czasu wolnego, choć uwypukla się kwestię inwestowania w najbliższych latach w usługi dla seniorów (Zegar 2023).

Profil usług będzie się wiązał z pogłębiającym się na obszarach peryferyjnych wykluczeniem komunikacyjnym. Nasiliło się ono po zlikwidowaniu PKS-ów. Mieszkańcy, zwłaszcza wsi peryferyjnych oddalonych od ośrodków miejskich, w coraz większym stopniu byli zmuszeni polegać na transporcie indywidualnym, samochodowym. Jego brak ograniczał i ogranicza dostępność rynku pracy, ochrony zdrowia, edukacji, sfery kultury i rozrywki.

Szacuje się, że około 20% wsi w Polsce pozbawionych jest jakiegokolwiek środka transportu publicznego, a do wielu pozostałych docierają tylko dwa autobusy dziennie (Rosner, Stanny 2016). Rozkład jazdy autobusów (np. jedno połączenie wczesnym rankiem, a drugie w porze popołudniowej lub wieczornej) ogranicza możliwość podjęcia zatrudnienia w innej miejscowości, edukacji w niej czy dostęp do wielu usług społecznych świadczonych w przychodniach lekarskich, bankach, instytucjach kultury. Wykluczenie komunikacyjne wpływa też na mniejszą dostępność usług w samej gminie. Przykładem są opisane w literaturze przedmiotu, a doświadczane przez seniorów problemy dotyczące dotarcia do instytucji kultury, z których w konsekwencji korzystają niemal wyłącznie seniorzy aktywni i sprawni fizycznie (Walczak, Jewdokimow, Pazderski 2016). Nawet jeśli instytucja znajduje się na terenie tej samej wsi, to stan zdrowia starszych jej mieszkańców może utrudniać pokonanie pieszo czy rowerem tej niewielkiej odległości. Do przystanku autobusowego, nawet ulokowanego kilkaset metrów od domu, również należy się dostać (Rosochacka-Gmitrzak, Tokarz-Kamińska 2024).

Innymi słowy, dostępność komunikacyjna nie oznacza tylko dostępności połączeń komunikacji zbiorowej, ale także komunikacji sprofilowanej na odbiorców o szczególnych potrzebach komunikacyjnych, np. w postaci gminnych busów dowożących zainteresowanych seniorów do ośrodka kultury w określone dni tygodnia. Z badań przeprowadzonych na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich (Szatur-Jaworska 2024) wynika, że usuwanie bariery transportowej wymaga właśnie rozwijania zbiorowego transportu publicznego oraz bardziej zindywidualizowanych jego form. Mieszkańcy wsi oczekują wystarczająco gęstej sieci połączeń, dostosowania rozkładów jazdy do potrzeb różnych grup mieszkańców (nie tylko uczniów i osób pracujących), dobrego stanu technicznego autobusów i ich dostosowania do potrzeb mniej sprawnych pasażerów oraz zniżek na bilety. W kontekście zindywidualizowania transportu postuluje się m.in. wprowadzenie kursów małych gminnych busów, które dowoziłyby niewielkie grupki seniorów np. do ośrodków zdrowia (Szatur-Jaworska 2024).

W przyszłości w związku z depopulacją wsi wiele instytucji dziś jeszcze obecnych na niej będzie likwidowanych. Proces ten będzie dotyczył głównie obszarów peryferyjnych, doświadczających rozmaitych wymiarów marginalizacji. Dynamika procesów ludnościowych jest i będzie warunkowana m.in. takimi czynnikami, jak położenie wsi, modele zmian agrarnych i rozwój sektora pozarolniczego, dostęp do infrastruktury i usług społecznych (Rosner, Wesołowska 2022). **Współcześnie ubytek rzeczywisty ludności występuje w 2/3 gmin wiejskich w Polsce i niemal w równym stopniu odpowiada za to ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. W pozostałej 1/3 gmin obserwuje się przyrost rzeczywisty ludności, głównie w wyniku wysokiego dodatniego salda migracji. Ta druga sytuacja dotyczy przede wszystkim gmin podmiejskich miast wojewódzkich** (Stanny, Rosner 2024). Błędne koło niedorozwoju – cykl, w którym ograniczone zasoby lokalnego rynku pracy i kurczenie się infrastruktury społecznej pogłębiają się, powodując dalsze problemy społeczne, co doprowadza do dalszej depopulacji – staje się coraz częściej scenariuszem niedorozwoju dla wsi peryferyjnych. W większości polskich wsi oddalonych od miasta lub o utrudnionej dostępności komunikacyjnej saldo migracji ma na ogół wartości ujemne, a niewielki przyrost naturalny i postępujące starzenie się społeczeństwa wiejskiego wpływają na dalszy spadek liczby ludności. **Prognozy demograficzne pokazują, że trend malejącej liczby ludności we wsiach oddalonych od dużych miast będzie miał charakter względnie trwały** (Rosner, Wesołowska 2022).

Nowe usługi będą musiały być mobilne. Wśród nich wymienia się skoordynowane wizyty lekarskie, obwoźne sklepy z podstawowymi towarami, spersonalizowany lokalny transport na telefon (Halamska 2023). **Są jednak usługi, które nadal będą wymagały kontaktu bezpośredniego z drugim człowiekiem i są to właśnie usługi opiekuńcze, które na wsi będą niezbędne** (Kalinowski 2023).

Oczekuje się również rozwoju usług zdalnych, co jest powiązane z jakością łącza internetowego, a także z postawami samych mieszkańców (zwłaszcza seniorów) wobec nowoczesnych technologii (Szatur-Jaworska 2024; Knapik et al. 2025). Szansą dla lokalnych rynków pracy będzie cyfryzacja, możliwość prowadzenia działalności gospodarczej w sieci, m.in. tej związanej ze sprzedażą produktów lokalnych, choć zwraca się uwagę na to, że rozwój sztucznej inteligencji (AI) będzie się również wiązał z redukcją miejsc pracy. Polacy w znacznym odsetku obawiają się AI: około 40% dostrzega więcej

zagrożeń niż korzyści płynących z dalszego jej rozwoju, a niemal co trzecia osoba ma do niej ambiwalentny stosunek. **Obawy dotyczą przede wszystkim utraty pracy – deklaruje to aż 73% mieszkańców wsi. Do największych zagrożeń AI zalicza się też inwigilację i wzrost przestępczości, działania destrukcyjne i manipulacyjne oraz utratę kontroli nad sztuczną inteligencją** (Umańska, Augustyniak-Brzezińska 2024).

Internet jest obecny na polskiej wsi. Dostęp do niego deklaruje 97% mieszkańców obszarów wiejskich (Knapik et al. 2025). Większość gospodarstw posiadających Internet wykorzystuje łącze światłowodowe (60%), w co czwartym gospodarstwie użytkowany jest Internet mobilny (24,5%), a 15% gospodarstw łączy się z Internetem drogą radiową. Należy jednak podkreślić, że możliwość dostępu do sieci nie oznacza automatycznie jej wykorzystania (Knapik et al. 2025). Pełnoletni mieszkańcy polskiej wsi, w porównaniu z mieszkańcami wsi innych krajów UE, nie wykorzystują jego różnorodnych możliwości, np. rzadko umawiają internetowo wizyty lekarskie, niezbyt często uczestniczą w kursach on-line, sporadycznie korzystają z materiałów edukacyjnych zamieszczonych w sieci (Piekut, Rybaltowicz, 2024). **Internet jest dla mieszkańców wsi źródłem rozrywki (słuchanie muzyki, oglądanie filmów) oraz narzędziem komunikowania się z innymi (przez pocztę elektroniczną i media społecznościowe), poszukiwania informacji o świecie i wiadomości o aktualnych wydarzeniach oraz dokonywania zakupów.** Na sposób korzystania z niego wpływają przede wszystkim wiek oraz wykształcenie. W najbardziej zróżnicowany sposób używają Internetu osoby młodsze z wyższym wykształceniem (Walczak, Jewdokimow, Pazderski 2016). Stopień zainteresowania najbardziej popularnymi formami aktywności internetowej spada u osób starszych (Orłowska, Błeszyńska 2020).

Smart wioska może stanowić odpowiedź na potrzeby mieszkańców wsi, pewną propozycję rozwiązania dotyczących ich problemów. **Nie ma jednak cudownych recept, projektów gwarantujących rozwiązanie problemu społecznego, zwłaszcza jeśli jest on złożony, trudny, co często wynika z procesów długiego trwania, których nie da się uniknąć.** W jaki zatem sposób może realnie wpłynąć na jakość życia mieszkańców wsi i dlaczego w ogóle można mieć takie nadzieje? O tym w kolejnym rozdziale.

Kiedy wieś jest dobrym miejscem do życia?

Pojęcie jakości życia doczekało się wielu definicji i podejść badawczych, których nie sposób opisać, uwzględniając wąskie ramy i zakres niniejszego opracowania. Warto jednak choćby w skrócie wskazać na te z nich, które w największym stopniu odnoszą się do tych wymiarów jakości życia, których wzmacnianie i rozwijanie staje się podstawą dobrego funkcjonowania jednostki w społeczności lokalnej. To podejście kieruje nas w stronę takich analiz jakości życia, które uwzględniają charakterystykę potrzeb ludzi wynikających z zamieszkiwanego przez nich środowiska oraz poziomu ich zaspokojenia.

Teoria potrzeb Maslowa dowodzi, że wszystkie potrzeby ludzi układają się w pewną hierarchię (piramidę). U jej podstawy leżą potrzeby niższego rzędu, czyli te wynikające z naszej biologicznej konstrukcji, których zaspokojenie jest niezbędne do przetrwania organizmu. Wymienia się tu potrzeby żywnościowe, odzienia, mieszkania. Dopiero kiedy te zasadnicze potrzeby zostaną zaspokojone, zaczynają się ujawniać potrzeby wyższego rzędu: potrzeba bezpieczeństwa, przynależności, uznania i samorealizacji (Maslow 2009).

To klasyczne podejście do ukazania ludzkich potrzeb, w którym uwaga skoncentrowana jest tylko na czynnikach obiektywnych i ich wzajemnych powiązaniach, skłoniło fińskiego socjologa Erika Allardta (1976) do wyodrębnienia trzech podstawowych wymiarów potrzeb ludzkich, ujętych w kategoriach:

- posiadania (*having*),
- uczucia (*loving*),
- istnienia (*being*).

Pierwszy **wymiar (*having*)** w największym stopniu powiązany jest z potrzebami materialnym oraz z tym, co określamy poziomem czy warunkami życia, i odnosi się do takich kwestii, jak warunki mieszkaniowe, wyposażanie gospodarstwa domowego, dochód. Dwa pozostałe opisują potrzeby niematerialne i w największym stopniu określają to, co można nazwać jakością życia. Wśród nich autor wyodrębnia **wymiary: *loving***, którego wyrazem są relacje rodzinne, przyjacielskie, stosunki sąsiedzkie i kontakty ze społecznością lokalną, oraz ***being*** – obejmujący potrzeby związane z rozwojem osobistym, możliwościami samorealizacji i spełnienia oraz bezpieczeństwo osobiste, aktywność polityczną czy spędzanie wolnego czasu (za: Petelewicz, Drabowicz 2016).

Jakość życia ujmowana jest najczęściej w dwóch wymiarach. Pierwszy z nich obejmuje to, co nazwaliśmy poziomem czy warunkami życia, a co często określane jest jako obiektywny wymiar jakości życia. Drugi natomiast odnosi się do subiektywnych opinii i ocen ludzi wystawianych różnym aspektom ich życia.

Obiektywny wymiar jakości życia obejmuje analizę warunków życia jednostek i zbiorowości w odniesieniu do ich kondycji materialnej, zabezpieczenia egzystencjalnego i środowiska, w którym funkcjonują (Słaby 2007).

Najczęściej uwzględniane są takie kategorie, jak: materialne warunki życia, zdrowie, edukacja, aktywność ekonomiczna, funkcjonowanie państwa na różnych jego poziomach, jakość infrastruktury i środowiska naturalnego. Do obiektywnych mierników jakości życia całych zbiorowości zalicza się wskaźniki ekonomiczne, w tym produkt krajowy brutto *per capita*, stopę bezrobocia, wskaźnik ubóstwa, poziom przestępczości – związane z bezpieczeństwem fizycznym i socjalnym, średnią długość życia, wskaźnik śmiertelności, wskaźnik skolaryzacji, powiązane z wymiarem demograficznym (Stiglitz, Sen, Fitoussi 2009).

Subiektywny wymiar jakości życia jest natomiast odzwierciedleniem ocen i stopnia zadowolenia ludzi z ich sytuacji życiowej i różnych aspektów ich funkcjonowania w świecie. Jego znaczenie wynika z przekonania, że jakość życia ludzi możemy poznać na podstawie sformułowanych przez nich ocen (Petelewicz, Drabowicz, 2016). Najbardziej adekwatnymi miernikami stopnia zadowolenia są oceny dokonywane bezpośrednio przez samych zainteresowanych (GUS 2013). Ponadto niektóre aspekty jakości życia dostępne są tylko w formie subiektywnej oceny dokonanej przez badanych, dotyczącej m.in. stopnia zaspokojenia potrzeb wyższego rzędu.

Badanie subiektywnej jakości życia odnosi się do oceny życia jako całości oraz poszczególnych jego dziedzin. Według **Campbella (1976)**, prekursora badań subiektywnej jakości życia, zależy ona od postrzeganego przez jednostkę stopnia zaspokojenia potrzeb związanych z określonymi dziedzinami jej życia, takimi jak: małżeństwo, życie rodzinne, relacje sąsiedzkie i przyjacielskie, zdrowie, praca zawodowa, miejsce zamieszkania, czas wolny, warunki mieszkaniowe, posiadane wykształcenie i standard życia.

Niebagatelny wpływ na jakość życia ludzi mają warunki środowiska zamieszkania, w których funkcjonują. Ocena jakości życia w miejscu zamieszkania,

wsí, gminie, obok poziomu osobistego (indywidualna jakość życia), obejmuje także ocenę różnych komponentów środowiska zamieszkania, takich jak infrastruktura techniczna i społeczna oraz jej dostępność, z punktu widzenia ich roli w kształtowaniu poczucia zadowolenia wśród mieszkańców (Woźniak 2015).

Wysoka jakość zamieszkiwania w środowisku lokalnym, oprócz oczywistych korzyści dla jego mieszkańców, stanowi również zachętę do wiązania swych losów z daną miejscowością, staje się więc istotnym atutem zwiększającym jej atrakcyjność dla nowych mieszkańców, przeciwdziałając procesom depopulacji. Jest także ważnym argumentem dla inwestorów zainteresowanych lokowaniem tu swoich działalności. Dążenia do poprawy sytuacji danej wsi skupiać się zatem powinny na poprawie warunków zamieszkiwania. Wiedza na temat społecznego postrzegania warunków życia, stopnia satysfakcji z funkcjonowania lokalnych środowisk ma też duże znaczenia w procesie planowania konkretnych działań w zakresie ich poprawy. Niski poziom zadowolenia może wynikać z określonych problemów społecznych, których rozwiązanie z wykorzystaniem innowacyjnych pomysłów daje szansę na poprawę sytuacji i wzrost jakości życia.

Z badań przeprowadzonych na reprezentatywnej, ogólnopolskiej próbie dorosłych mieszkańców gmin wiejskich przez zespół socjologów pod kierunkiem Wioletty Knapik (Knapik et al. 2025), których głównym celem było określenie stopnia satysfakcji z poszczególnych aspektów funkcjonowania miejsca zamieszkania, wynika, że respondenci są:

- zadowoleni z wyposażenia swoich domów w trwałą infrastrukturę (wodociąg, centralne ogrzewanie oraz ciepła woda). Ponad 90% ich ogółu posiada telewizor LCD/plazmowy, komputer oraz dostęp do Internetu (w tym prawie 60% do Internetu światłowodowego). Domy ponad 1/3 osób zamieszkujących wsie w gminach wiejskich są wyposażone w monitoring zewnętrzny i panele fotowoltaiczne, ale tylko połowa mieszkańców wsi ma dostęp do gazu z sieci;
- zadowoleni ze stanu środowiska naturalnego, czystości oraz stanu bezpieczeństwa w miejscu swojego zamieszkania;
- raczej zadowoleni z dostępności usług medycznych, w tym dostępu do aptek (brak dostępu do nich dostrzega 1/4 mieszkańców wsi);

- raczej zadowoleni z jakości usług opiekuńczych dla osób starszych oraz oferty kulturalnej skierowanej do ogółu mieszkańców. Niezadowolony z tego powodu jest co piąty mieszkaniec wsi. Pomimo wskazywania na deficyt usług dla osób starszych, tylko co dwudziesty mieszkaniec wsi jest zainteresowany prowadzeniem gospodarstwa opiekuńczego;
- raczej zadowoleni z usług transportowych oraz oferty usług sportowych i edukacyjnych dla osób starszych (niezadowolona w tym zakresie jest 1/3 mieszkańców wsi);
- raczej niezadowoleni z oferty usług opiekuńczych skierowanych do najmłodszych mieszkańców wsi oraz pozaszkolnych usług sportowych i edukacyjnych dla dzieci i młodzieży (niezadowolenie deklarują 2/3 mieszkańców gmin wiejskich);
- pozytywnie nastawieni do podejmowania działalności gospodarczej, najczęściej w takich obszarach, jak rękodzieło, kulinaria i agroturystyka, choć częściej obserwują ją u innych mieszkańców swoich miejscowości, niż deklarują podejmowanie własnej aktywności;
- pozytywnie nastawieni do budowy nowych domów i osiedli na ich wsi oraz rozwoju działalności rolniczej, ale sceptyczni wobec budowy zakładów przemysłowych i osiedlania się imigrantów.

Warto podkreślić, że osoby deklarujące możliwość ponoszenia dodatkowych wydatków poza bieżącymi potrzebami najwyżej oceniały swoje warunki życia, podczas gdy osoby mające trudności z opłaceniem podstawowych rachunków wykazują się znacząco niższym poziomem satysfakcji z warunków życia. Stabilna sytuacja finansowa jest zatem jednym z zasadniczych czynników wpływających na ocenę warunków życia na wsi.

Z przytaczanych już badań zespołu Knapik (2025) wynika także, że:

- mieszkańcy polskich wsi są zadowoleni z miejsca zamieszkania i w raczej większym niż mniejszym stopniu czują się związani z miejscem zamieszkania;

- oceny miejsca zamieszkania i warunków życia są ze sobą powiązane, podobnie jak zadowolenie z miejsca zamieszkania i stopień przywiązania do niego;
- przywiązanie do miejsca szczególnie dotyczy osób zamieszkujących wieś oddalone od miasta powyżej 20 km oraz tych, których sytuację materialną można określić jako trudną;
- **wśród osób odczuwających słabsze więzi ze swoją wsią i lokalną społecznością znajdują się osoby młode (18–24 lata) oraz osoby w średnim wieku (35–44 lata);**
- ponad połowa mieszkańców wsi wskazuje na swoją wieś jako miejsce, które dostarcza im zadowolenia z życia, gdzie może realizować swoje cele oraz rozwijać zdolności i zainteresowania;
- tylko co dziesiąty mieszkaniec wsi chce się wyprowadzić. Preferowane nowe miejsce zamieszkania często również jest ulokowane na wsi.

Analiza rezultatów badań tego zespołu podpowiada, że wiele z koncepcji Smart Wsi może dotyczyć problemów związanych z niedostateczną podażą usług społecznych kierowanych do najmłodszych mieszkańców wsi, uwzględniając zarówno dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym, jak i młodszą oraz starszą młodzież. Oczywiście te problemy mogą być bardzo zróżnicowane, niemniej w kontekście procesu depopulacji oraz tego, że właśnie osoby młode oraz w średnim wieku (a więc często rodzice dzieci młodszych, nastoletnich i młodych dorosłych) odczuwają słabe więzi ze swoją wsią, warto podjąć działania, których efektem będzie wzrost jakości ich życia.

W jaki sposób projektować smart wioskę, z czym udziałem? Jakiego rodzaju zasoby tzw. kapitału społecznego mieszkańców wsi mogą być spożytkowane w tym celu? Czy ci mieszkańcy są chętni do współpracy, ufają sobie oraz innym i są gotowi działać na rzecz tzw. dobra wspólnego, czy raczej są zainteresowani przede wszystkim dobrem swoim oraz swoich najbliższych? Z badań Knapik i zespołu (2025) na temat kapitału społecznego mieszkańców wsi, a zatem ich potencjału do współpracy opartego na zaufaniu społecznym oraz wspólnie podzielanych normach i wartościach, wynika, że:

1. nadal stosunkowo niski jest poziom zaufania społecznego cechującego mieszkańców wsi:

- w wymiarze interpersonalnym największym zaufaniem darzą oni członków bliższej i dalszej rodziny, **sąsiadów** oraz współpracowników,
- w wymiarze instytucjonalnym zaufaniem obdarzają przede wszystkim **urzędników administracji lokalnej** (gminnej), UE oraz sądy, a także władze lokalne,
- zaufaniem na wsi darzony jest nadal **Kościół rzymskokatolicki**, ale też Kościoły innych wyznań;

2. zmianie ulega system norm i wartości mieszkańców wsi:

- cenią oni głównie takie wartości, jak: uczciwość, zdrowie, bezpieczeństwo, wolność oraz spokój,
- nieco mniejszą, ale również bardzo wysoką, ich akceptacją cieszą się wartości związane z przyjaciółmi, pracą, posiadaniem dzieci, szacunkiem innych ludzi i małżeństwem,
- najniżej cenią oni wykształcenie, pieniądze, wiarę/religię oraz życie pełne przygód,
- rzadko wskazują wiarę i religię jako najważniejsze w ich życiu, pomimo że 92,2% z nich określa się jako osoby wierzące. Około 30% mieszkańców polskiej wsi to osoby niepraktykujące lub praktykujące okazjonalnie;

3. mieszkańcy wsi nie czują się samotni, mają przyjaciół

- w większości otrzymują wsparcie od rodziny, przyjaciół i znajomych w zakresie materialnym, pomocy w sprawach rodzinnych i w gospodarstwie domowym, użyczenia sprzętu, narzędzi itp. oraz wsparcie emocjonalne,
- **utrzymują dobre relacje z sąsiadami, spotykając się z nimi na różnych uroczystościach, wyświadczając sobie drobne przysługi;**

4. jeśli mieszkańcy wsi angażują się społecznie, to:

- przede wszystkim w świadczenie pomocy materialnej i finansowej potrzebującym,
- pomoc niematerialną świadczą nieco rzadziej (w badaniach deklaroowało ją 77% ogółu mieszkańców gmin wiejskich),
- znacznie rzadziej działają w stowarzyszeniach lokalnych (taką aktywność zadeklarowało 28% mieszkańców gmin wiejskich),
- jeśli należą do zbiorowości wirtualnych (a przynależność do nich zgłosiła około 1/3 ogółu mieszkańców tych gmin), to przede wszystkim do grup hobbystycznych.

Z przywołanych badań wynika zatem, że **sąsiedztwo nadal dla mieszkańców wsi jest bardzo ważne, na sąsiadach polegają oni w wielu życiowych sytuacjach. Są również otwarci na współpracę z władzami lokalnymi, pracownikami urzędów gmin.** To dobre prognozy dla tworzenia koncepcji smart wiosek, czyli w dużej mierze przestrzeni sąsiedzkich, użytkowanych przez ludzi, którzy mieszkają obok, którzy się znają, których dzieci chodzą do tej samej szkoły, przedszkola, którzy w podobny sposób spędzają czas wolny. Oczywiście wsie w Polsce są różne, mniejsze i większe, o różnej gęstości zaludnienia. Te położone zdecydowanie dalej od miasta są często mniejsze i tam kapitał społeczny mieszkańców w dużej mierze opiera się na nieformalnej pomocy sąsiedzkiej i zaangażowaniu tych organizacji, które mieszkańcom wsi są dobrze znane od pokoleń, to jest kół gospodyń wiejskich (KGW) oraz ochotniczych straży pożarnych (OSP). Ważną rolę na wsi pełni nadal sołtys/sołtyska **i tych osób na warsztatach dotyczących tworzenia inteligentnych wsi nie powinno zabraknąć. Zresztą mieszkańcy wsi widzą potrzebę tworzenia miejsc wspólnych**, dzięki którym sąsiedztwo rozumiane jako szczególnie rodzaj więzi społecznej jest budowane, wzmacniane, kultywowane. Są to zarówno miejsca spędzania czasu wolnego przez mieszkańców starszych, jak i młodszych, określane jako międzygeneracyjne (np. place rekreacyjne dla dzieci, rodziców i dziadków z ławkami, stolikami, zadaszeniem, infrastrukturą, która daje cień, oraz infrastrukturą sanitarną, która daje poczucie komfortu wszystkim użytkownikom, co sprawia, że w danym miejscu można przebywać dłużej). Są to również przestrzenie integracji młodzieży, zwłaszcza nieco starszej, która preferuje swoistą atmosferę niekoniecznie związaną z obecnością pokolenia rodziców i dziadków. Tutaj przykładami są kina plenerowe

z repertuarem ciekawym dla młodzieży, kluby młodzieżowe z odpowiednim wyposażeniem infrastrukturalnym pozwalającym rozwijać pasje i zainteresowania, od muzycznych, przez plastyczne, po sportowe itp. **Mieszkańcy wsi dostrzegają też potrzebę włączania organizacji pozarządowych (NGOs) w świadczenie różnego rodzaju usług społecznych, zwiększanie ich profesjonalizacji, co stwarza szansę na tzw. deinstytucjonalizację usług społecznych na wsi, czyli angażowanie podmiotów innych niż publiczne w świadczenie różnorodnych usług społecznych, związanych m.in. z edukacją, kulturą i opieką społeczną** (Knapik et al. 2025).

Podsumowując, smart wioska jest wioską tworzoną przez mieszkańców dla nich samych. **Towarzyszyć temu powinna ocena teraźniejszości, diagnoza tych problemów i potrzeb, z którymi mierzą się oni obecnie, ale też wizja przyszłości uwzględniająca szanse i zagrożenia związane z trendami społecznymi, w tym z depopulacją obszarów peryferyjnych.**

Wskazywane przez mieszkańców danego terenu i opisane w dalszych częściach niniejszego opracowania problemy są wyrazem oceny własnego środowiska zamieszkania i społeczności lokalnej pod kątem możliwości zaspokojenia w nich różnego rodzaju potrzeb. Analiza wskazywanych przez uczestników warsztatów problemów społecznych pozwoli na przyjrzenie się temu, jakie są potrzeby mieszkańców danych wsi/gmin, a także na wskazanie tych wymiarów jakości ich życia, które wymagają poprawy. Odwołując się do koncepcji Allardta, zwrócimy uwagę na to, w jakim stopniu są one związane z warunkami życia i materialnym wyposażeniem zamieszkiwanego terenu, a w jakim odnoszą się do ich niematerialnego wymiaru skoncentrowanego na relacjach społecznych, bezpieczeństwie i samorealizacji, a więc potrzebach wyższego rzędu.

Jak angażować społeczność lokalną w tworzenie Smart Wsi, czyli Design Thinking w praktyce

Design Thinking jest metodą dobrze opisaną w literaturze akademickiej i specjalistycznej. Sam termin pojawił się pod koniec lat pięćdziesiątych XX w. w Stanford University, zyskał popularność w latach osiemdziesiątych, a na szerszą skalę zaczął być stosowany przez praktyków w latach dziewięćdziesiątych (na co wpływ miało powstanie IDEO, wpływowej firmy zaangażowanej w tworzenie innowacji). Ta metoda wspierająca innowacyjność zarówno produktów, jak i usług jest wykorzystywana do rozwiązywania *wicked problems*, czyli problemów złożonych, trudnych, wyzwania, którym nie udaje się sprostać bez innowacyjnych rozwiązań. **Jej zastosowanie ma doprowadzać do znaczącej zmiany usług czy produktów, tworzenia innowacji odpowiadających na potrzeby ich użytkowników** (Robbins, Fu 2022).

Przyjmuje się, że Design Thinking to metoda twórczego rozwiązywania problemów stosująca różnorodne narzędzia i rozwijająca wielopłaszczyznowo wszelkie obszary poznawcze człowieka (Sobota, Szewczykowski 2014). To jednocześnie ustrukturyzowany proces łączący w sobie pięć podstawowych etapów:

- 1 odkrywanie** – to etap szerokiego spojrzenia na zagadnienie, zebranie informacji o użytkowniku, poznanie problemu społecznego takim, jakim widzi go użytkownik. Obejmuje diagnozę i zrozumienie jego specyfiki, umożliwia poznanie przyczyn i konsekwencji. Prowadzone podczas tego etapu wywiady i obserwacje pozwalają poznać perspektywę użytkownika oraz jego potrzeby;
- 2 definiowanie wyzwania** – po zebraniu informacji od użytkownika (odbiorcy rozwiązania) oraz określeniu jego potrzeb następuje etap definiowania celu, do którego będziemy dążyć, określenie tzw. wyzwania projektowego (zazwyczaj sformułowanego w postaci jednego zdania), które będzie towarzyszyło uczestnikom procesu;
- 3 tworzenie rozwiązania** – podczas tego etapu, wykorzystując różnorodne techniki kreatywne, burzę mózgów, następuje generowanie pomysłów, które stanowią odpowiedź na sformułowane wcześniej wyzwanie projektowe i stanowią punkt wyjścia do tworzenia rozwiązania, to jest określonych produktów lub usług. Efektem tego etapu jest wybranie przynajmniej jednego pomysłu do prototypowania przez każdy uczestniczący w procesie zespół;

4 prototypowanie i testowanie – na tym etapie wybrany pomysł lub pomysły są zamieniane na prototypy rozwiązań. Prototypem może być makieta, schemat, storyboard, karta konceptu, które ukazują, na czym polega rozwiązanie, prezentują jego funkcjonalności, sposoby zastosowania i wykorzystywania przez użytkowników. Prototyp to pierwsza wersja niestandardowych, nietypowych rozwiązań, która ma pokazać, jak dane rozwiązanie zostanie zastosowane, w jaki sposób przyczyni się do rozwiązania problemu.

Testowanie prototypów ma na celu otrzymanie informacji zwrotnych od ich użytkowników w celu wskazania tych cech i elementów rozwiązania, które będą rozwijane, i tych, z których należy zrezygnować;

5 planowanie wdrożenia – ten etap ma na celu przygotowanie możliwie konkretnego planu wdrożenia przetestowanych rozwiązań. To ustalenie tego, co trzeba zrobić, jakie działania podjąć, aby móc wdrożyć opisywane rozwiązanie. Głównym założeniem jest jak najszybsza implementacja rozwiązania przy zminimalizowaniu kosztów i ryzyka porażki (Grocholiński et al. 2021, s. 20–21).

Fazy są ze sobą powiązane, kolejna wynika z poprzedniej. Każda wymaga interakcji uczestników tego procesu. **Zaletą DT jest możliwość powrotu do poprzednich faz, jeśli okaże się, że rozwiązanie nie zaspokaja oczekiwań użytkowników i nie przynosi zakładanych rezultatów.**

Proces DT oparty jest na kilku zasadach, spośród których do najważniejszych należą:

- koncentracja na użytkowniku,
- poznanie jego potrzeb,
- otwartość na zmianę,
- współpraca i zaangażowanie zespołu,

- interdyscyplinarne podejście, czyli spojrzenie na problem z różnych perspektyw,
- uczenie się na błędach,
- nauka przez doświadczenie.

Warsztaty z wykorzystaniem metody DT najczęściej realizowane są w wybranej do tego przestrzeni, np. w salach warsztatowych lub w innych miejscach będących w posiadaniu organizacji, które wykorzystują ten proces (np. firmy, które projektują nowe usługi dla swoich klientów organizują warsztaty DT we własnej siedzibie, mając do dyspozycji przygotowaną w tym celu przestrzeń). **Sala warsztatowa** powinna być odpowiedniej wielkości, stosownej do liczebności uczestników, zapewniać swobodę ruchu i dyskusji w zespołach projektowych. Powinna być dobrze oświetlona (najlepiej mieć dostęp do światła dziennego) i być wyposażona w podstawowy sprzęt, taki jak: komputer, rzutnik, ekran.

Uczestnicy warsztatów to zazwyczaj osoby związane z organizacją, społecznością lokalną zainteresowaną rozwiązaniem problemu, stworzeniem nowego produktu bądź usługi, a także inni zainteresowani wypracowaniem efektów oraz ci, których te efekty dotyczą. Zdarza się, że na warsztaty zapraszane są inne osoby, które wnoszą odmienny punkt widzenia i doświadczenia, dające świeże spojrzenie.

Uczestnicy podzieleni są na kilkusobowe **interdyscyplinarne, czyli zróżnicowane, zespoły projektowe**, które pracują nad rozwiązaniami. Zwraca się uwagę na takie konstruowanie zespołów, by zapewnić zróżnicowane podejście, będące konsekwencją różnych doświadczeń, wiedzy, kompetencji i sposobów myślenia ich członków. Tworząc rozwiązania dla wsi, angażujemy przedstawicieli lokalnych instytucji i organizacji oraz mieszkańców. Do zespołu zapraszamy osoby różniące się także wiekiem, płcią, doświadczeniem zawodowym, wykształceniem czy pozycją w lokalnym środowisku. Spojrzenie na problem z różnych perspektyw wywołuje dyskusję pozwalającą wyjść poza utarte schematy. Zwiększa to szanse na stworzenie rozwiązań wartościowych i nieszampowych, co jest najistotniejsze dla innowacji społecznych.

Tworzenie rozwiązań w odpowiedzi na konkretne potrzeby, problemy społeczne bazuje na ko-kreacji (co-creation), czyli podejściu zakładającym zespołowe kreowanie pomysłów i wymyślanie ciekawych rozwiązań.

Podczas tego etapu warsztatów wykorzystuje się wiele kreatywnych metod i technik, które często stanowią **odmiany burzy mózgów – brainstormingu** (Grocholiński et al. 2021).

Burza mózgów to jedna z najbardziej znanych i najczęściej stosowanych metod twórczego rozwiązywania problemów i poszukiwania nowych rozwiązań. Wykorzystuje się ją m.in. do kreowania nowych i udoskonalania już istniejących produktów i usług oraz rozwiązywania problemów w wielu obszarach życia społecznego (Jurasz, Muracki 2017).

Efektywność burzy mózgów zależy od stopnia przestrzegania określonych zasad, do których należą:

- **zasada odroczonego wartościowania** polegająca na nieocenianiu i niekrytykowaniu generowanych podczas sesji burzy mózgów pomysłów. Na analizę i ocenę wartości pomysłów jest czas później;
- **zasada różnorodności** polegająca na dążeniu do kreowania jak największej liczby różnych rozwiązań;
- **zasada irracjonalności** opierająca się na zachęcaniu do wymyślenia niesztampowych, zaskakujących rozwiązań;
- **zasada kombinacji i inspiracji** polegająca na poszukiwaniu związków między pomysłami członków zespołu projektowego, ich rozwijaniu i udoskonalaniu. Pomysły innych stanowią inspirację dla własnych koncepcji (Osborn 1953).

Tych kilka podstawowych zasad sformułowanych przez twórcę metody burzy mózgów z biegiem czasu doprecyzowano i uszczegółowiono w postaci zaleceń pozytywnie wpływających na pomysłowość uczestników warsztatów. Poniżej prezentujemy je w formie wskazówek skutecznego generowania pomysłów.

Jak skutecznie generować pomysły z wykorzystaniem burzy mózgów?

Praca zespołowa – liczba uczestników jednego zespołu generującego pomysły dająca gwarancję optymalnego zaangażowania to cztery–sześć osób.

Bezstronny moderator – burza mózgów powinna być prowadzona przez osobę niemającą związku z projektem.

Warunki zapewniające koncentrację – należy wyeliminować wszelkie rozpraszacze; skup się na tym, co „tu i teraz” (wyłącz telefon, zamknij komputer itd.).

Liczy się ilość, a nie jakość – na tym etapie najważniejsze jest stworzenie jak największej liczby pomysłów.

Nie ma głupich pomysłów – nie analizuj ani swoich, ani cudzych conceptów; im bardziej odważne i łamiące schematy pomysły, tym lepiej.

Wyłącz wewnętrznego krytyka – odważnie dziel się swoimi pomysłami z innymi członkami zespołu.

Równość – każdy członek zespołu ma równe prawo do zgłaszania dowolnej liczby pomysłów.

Nie twórz idealnych pomysłów, ale dziel się tymi wystarczająco dobrymi.

Buduj na pomysłach innych – w tym celu wyeliminuj ze swojego słownika sformułowanie w rodzaju „tak, ale...” na rzecz „tak i...”. Słowo „ale” często brzmi jak „nie”.

Nie ograniczaj się tylko do obszaru, w którym projektujesz – spróbuj czerpać inspiracje z innych dziedzin.

Nie przywiązuj się do swoich pomysłów – to zespół zdecyduje, które koncepty będą realizowane.

Rozsądnie zarządzaj swoją energią – rób przerwy, odetchnij świeżym powietrzem lub oderwij się na chwilę dzięki różnym stymulantom.

Zapisuj wszystkie pomysły, które powstaną podczas burzy mózgów. Nigdy nie wiadomo, kiedy mogą się przydać. Notuj je na karteczkach samoprzylepnych – jeden pomysł na jednej karteczce.

Generuj pomysły na temat – pamiętaj, jakie wyzwanie masz do zrealizowania.

Występuje wiele odmian i modyfikacji burzy mózgów², które są wykorzystywane podczas warsztatów DT. Przedstawiamy tylko wybrane, które były stosowane w trakcie realizowanych na zaproszenie lokalnych grup działań.

- **Indywidualna burza mózgów** – polega na indywidualnym zapisywaniu pomysłów, bez interakcji z innymi uczestnikami. Ten rodzaj burzy mózgów sprawdza się szczególnie w przypadku obecności w zespole osób, które najpierw chcą się zastanowić nad pomysłami, zanim przedstawią je na forum zespołu.
- **Grupowa burza mózgów** – polega na zespołowym wypracowywaniu pomysłów na bazie dyskusji uczestników i ich indywidualnych pomysłów. Wszystkie pomysły są na bieżąco zapisywane.
- **Metoda skojarzeń** – polega na znalezieniu atrybutów słowa lub obrazu, który został zaprezentowany zespołom projektowym. Zadaniem zespołu jest próba wykorzystania tej cechy (atrybutu) w poszukiwanych przez zespół rozwiązaniach. Pokazanie obrazu roweru może budzić skojarzenia z innymi środkami transportu, sposobami spędzania czasu wolnego, rekreacji, aktywności fizycznej, formami dbałości o sprawność fizyczną itd.

Aby wspierać uczestników warsztatów, stosuje się również myślenie wizualne. To podejście do obrazowego (graficznego) rozwiązywania problemów i prezentowania informacji, metoda, która aktywizuje myślenie i działanie, ułatwia obrazowanie myśli i słów, efektywnie pobudza koncentrację grupy oraz wzmacnia procesy pamięciowe jej członków. Korzyści ze stosowania myślenia wizualnego obejmują:

- zwiększenie efektywności przekazu,
- ułatwienie zrozumienia i interpretacji sytuacji problemowej, co w efekcie prowadzi do zaprojektowania rozwiązania problemu.

Celem myślenia wizualnego jest tworzenie efektywnego przekazu za pomocą rysunków. Nie potrzeba przy tym specjalistycznych umiejętności rysowania czy

² Szczegółowy opis tych i innych technik burzy mózgów zob. w: Grocholiński et al. 2021.

talentu – metoda ta zakłada, że każdy człowiek umie rysować, a dzięki prostym kształtom, takim jak: kreska, kropka, koło, trójkąt, kwadrat, i ich połączeniom można tworzyć rysunki przekazujące informacje i obrazujące nawet złożone problemy (Grocholiński et al. 2021).

Wszystkie stosowane w czasie DT techniki mają również na celu pobudzenie zdolności poznawczych uczestników procesu, ich otwartości na zmianę, zachęcenie ich do wymiany poglądów (Balzano, Bortoluzzi 2024).

Realizacja procesu DT może napotykać liczne bariery. Mogą to być **bariery psychologiczne** odnoszące się do cech osobowych uczestników samego procesu. Są one związane m.in. z:

- strachem przed wypowiedaniem się, prezentowaniem swoich pomysłów na forum grupy,
- obawą przed skrytykowaniem własnych idei,
- ograniczonymi umiejętnościami słuchania,
- ograniczonymi umiejętnościami komunikowania się w grupie.

Uczestnicy warsztatów powinni się cechować otwartością na zmianę, kreatywnością, która pozwala tworzyć nowe, nietypowe rozwiązania, usługi i produkty, a nie powielać istniejące.

W czasie warsztatów DT mogą **się ujawnić procesy grupowe** utrudniające przebieg interakcji oraz wypracowanie konkretnego rozwiązania (np. konflikty grupowe, zdominowanie grupy przez jednego uczestnika itp.). Mogą się również pojawić **negatywne postawy uczestników warsztatów dotyczące możliwości praktycznego wdrożenia proponowanych rozwiązań** ze względu na ograniczenia finansowe organizacji czy jej zasoby ludzkie (Partl, Hussein 2024). **Takim barierom można przeciwdziałać, zarządzając procesem przygotowania warsztatów DT.** W tym celu rekruterzy, czyli osoby zapraszające do udziału w warsztatach i organizujące je, powinni (na ile jest to możliwe):

- uwzględniać cechy osobowościowe uczestników warsztatów;
- zadbać o odpowiednie przygotowanie przestrzeni do przeprowadzenia warsztatów w jak najbardziej komfortowej atmosferze.

Moderatorzy warsztatów powinni:

- używać technik, które będą zachęcały do komunikacji w grupie, aktywizować kreatywność uczestników;
- moderować spotkanie, biorąc pod uwagę minimalizowanie negatywnych z punktu widzenia celów procesu zjawisk grupowych, np. zjawiska konformizmu grupowego. Może ono wystąpić zwłaszcza wtedy, gdy uczestnicy w tej samej organizacji zajmują skrajnie różne stanowiska, np. dyrektor generalny i nowo przyjęty pracownik lub wójt gminy i nowy pracownik urzędu gminy (Partl 2024).

Podsumowując, Design Thinking to nie tylko metoda pozwalająca na projektowanie innowacyjnych usług i produktów w odpowiedzi na problemy doświadczane przez konkretne zbiorowości, np. seniorów, młodzież, kobiety z małymi dziećmi, użytkowników jakiegoś portalu społecznościowego czy marki samochodu. To metoda wspierająca sprawczość tych zbiorowości, które mogą uczestniczyć w tworzeniu nowych rozwiązań. **Co ważne, można ją zastosować nie tylko w różnego rodzaju organizacjach, których celem jest innowacyjność dostarczanych na rynek produktów bądź usług. Może ona służyć do wypracowywania dotyczących problemów lokalnych rozwiązań niekomercyjnych przez organizacje non profit czy instytucje publiczne, a tym samym do projektowania koncepcji Smart Villages.**

Zaprojektować Smart Wieś – organizacja i przebieg warsztatów

Zaprezentowane poniżej przykłady konceptów rozwiązań stanowią studia przypadku efektów pracy warsztatowej aktywnych członków wiejskich społeczności. Naszym celem nie jest pokazanie, jakie konkretne koncepty wypracowały lokalne grupy działania (LGD), ale zaprezentowanie przykładów rozwiązań zaprojektowanych w ramach warsztatów. **Projekty koncentrowały się w głównej mierze na sytuacji określonych kategorii demograficznych, w tym przede wszystkim młodzieży i seniorów.** Ukazując przykłady stworzonych konceptów rozwiązań, chcemy pokazać, w jaki sposób społeczności wiejskie zamierzają rozwiązywać problemy, na czym te rozwiązania opierają (zasoby finansowe, ludzkie, technologie itd.) i w jaki sposób można je (zdaniem samych uczestników warsztatów) udoskonalić.

Chcemy przekonać czytelników niniejszego opracowania do tego, że ustrukturyzowany proces Design Thinking, który od dawna jest stosowany w biznesie, z powodzeniem może być wykorzystywany także do projektowania rozwiązań problemów społecznych na obszarach wiejskich. **Z dużą satysfakcją i podziwem obserwowaliśmy uczestników warsztatów, którzy poświęcając swój wolny czas, wnosili zapał, kreatywność i zaangażowanie w tworzenie rozwiązań skrojonych na miarę potrzeb ich lokalnych środowisk.** Wśród uczestników warsztatów znaleźli się wójtowie, sekretarze gmin, gminni urzędnicy i urzędniczki, sołtysi i sołtyski, przedstawiciele i przedstawicielki lokalnych stowarzyszeń, w tym przede wszystkim KGW i OSP, a także nauczyciele i nauczycielki, lokalni przedsiębiorcy i przedsiębiorczynie, lokalni społecznicy i społeczniczki, aktywiści i aktywistki, liderzy i liderki oraz pasjonaci i pasjonatki swoich małych ojczyzn.

Rekrutacja uczestników i miejsce realizacji warsztatów

W drugiej połowie 2024 roku lokalne grupy działania, które zapisały w swoich lokalnych strategiach rozwoju, że będą wdrażały koncepcję SV, otrzymały możliwość współpracy w tym zakresie z Uniwersytetem Łódzkim. Dwie badaczki – socjolożki specjalizujące się w problematyce *rural studies* oraz wykorzystujące w swojej pracy metodę Design Thinking – opracowały plan takich warsztatów (każdy z nich trwał min. 4 godziny 30 minut). Zaproszenie do współpracy zostało upowszechnione wśród LGD za pośrednictwem sieci LGD oraz innych kanałów komunikacyjnych. Badane organizacje zgłosiły chęć udziału w takich warsztatach jako pierwsze.

Organizowanie warsztatów trwało około dwóch miesięcy. Warunkiem przeprowadzenia każdego z nich było zrekrutowanie przez LGD co najmniej 20 uczestników, którzy mogliby pracować w zespołach 4–5-osobowych. Każdy z zespołów wybierał problem społeczny, w odpowiedzi na który miała powstać koncepcja SV, spośród problemów zidentyfikowanych w lokalnych strategiach rozwoju. Lokalne grupy działania były odpowiedzialne również za przygotowanie przestrzeni, w której warsztaty były prowadzone. Spotkania odbywały się w świetlicach wiejskich, domach kultury, bibliotekach oraz salach konferencyjnych urzędów gmin.

Fot. 1

Sala w budynku
Biblioteki Publicznej
w Broku, w której prze-
prowadzano warsztaty dla
LGD Zielone Siolo³

Fot. 2

Świetlica wiejska
w Twardej, w której prze-
prowadzano warsztaty dla
LGD Dolina Pilicy

³ Wszystkie fotografie pochodzą ze zbiorów własnych Auterek.

LGD, przeprowadzając rekrutację uczestników oraz aranżując przestrzeń warsztatów, podejmowały (w porozumieniu z badaczkami) działania przeciwdziałające czynnikom, które mogły niekorzystnie wpływać na przebieg spotkań. Pracownicy biura LGD rekrutowali osoby, które były zainteresowane wypracowaniem koncepcji SV metodą warsztatową oraz były gotowe publicznie zabierać głos, dyskutować, wyrażać swoje zdanie.

Rekrutację prowadzono spośród członków NGOs, OSP, KGW, sołtysów, wójtów, sekretarzy gmin, burmistrzów i ich zastępców, pracowników urzędów gmin specjalizujących się w problematyce rozwiązywania lokalnych problemów społecznych, dyrektorów szkół i przedszkoli, nauczycieli, dyrektorów i pracowników ośrodków kultury, bibliotek, klubów sportowych, klubów seniorów oraz niezrzeszonych liderów społecznych.

Uczestnicy warsztatów pracowali przy stolikach 4–5-osobowych wyposażonych w materiały niezbędne do wykorzystania metody DT.

Fot. 3
Praca zespołów przy stolikach warsztatowych
– LGD Zielone Siolo

Fot. 4
Dyskusje przy stolikach warsztatowych – LGD Gniazdo

Materiały pomocnicze

Na każdym stoliku znajdowały się tzw. matryce, czyli szablony umożliwiające realizację każdego z etapów DT, materiały piśmiennicze, w tym karteczki samoprzylepne będące jednym z podstawowych narzędzi pracy.

PROCES DESIGN THINKING													
1 DIAGNOZA PROBLEMÓW I KORZYŚCI Po co projektujesz? <table border="1"><thead><tr><th>PROBLEMY</th><th>KORZYŚCI</th></tr></thead><tbody><tr><td>.....</td><td>.....</td></tr><tr><td>.....</td><td>.....</td></tr><tr><td>.....</td><td>.....</td></tr></tbody></table>	PROBLEMY	KORZYŚCI							4 GENEROWANIE POMYSŁÓW Jak możesz pomóc ? <table border="1"><thead><tr><th>QUICK WINS</th><th>POMYSŁY Z POTENCJAŁEM</th></tr></thead><tbody><tr><td> </td><td> </td></tr></tbody></table>	QUICK WINS	POMYSŁY Z POTENCJAŁEM		
PROBLEMY	KORZYŚCI												
.....													
.....													
.....													
QUICK WINS	POMYSŁY Z POTENCJAŁEM												
2 DEFINIOWANIE GRUPY DOCELOWEJ Dla kogo projektujesz? Kim są osoby, dla których projektujesz? Jakie są ich problemy? Jakie uzyskają korzyści?	5 PROTOTYPOWANIE I TESTOWANIE Jak użytkownicy korzystają z zaproponowanego rozwiązania? <table border="1"><thead><tr><th>KARTA KONCEPTU</th><th>KARTA TESTÓW</th></tr></thead><tbody><tr><td> </td><td> </td></tr></tbody></table>	KARTA KONCEPTU	KARTA TESTÓW										
KARTA KONCEPTU	KARTA TESTÓW												
3 DEFINIOWANIE WYZWANIA Jaki masz cel? Jak moglibyśmy pomóc <i>Komu? (grupa docelowa)</i> <i>Rozwiązać problem (Jaki?)</i> Tak aby <i>Osiągnąć korzyść (Jaką?)</i>	6 MONITORING, EWALUACJA I PROMOCJA Jak sprawdzisz, że pomysł działa? Jak będziesz informować społeczność lokalną i innych interesariuszy o swoich działaniach?												

Rys. 1. Matryca DT wykorzystywana w czasie warsztatów

ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie materiałów przygotowanych przez Klientocentryczni⁴.

⁴ Klientocentryczni to grupa praktyków i pasjonatów CX, z którymi współpracuje Agnieszka Michalska-Żyła, jedna z autorek niniejszego opracowania (zob. <https://klientocentryczni.pl>).

20 MIN

Problemy, Korzyści / pytanie generatywne

Zadanie

Problemy / Korzyści

- Na podstawie informacji z przeprowadzonej diagnozy wskaż największe problemy waszych wsi i korzyści, jakie chcielibyście uzyskać.
- Dokonajcie uporządkowania problemów i korzyści od najistotniejszych do najmniej ważnych.
- Przedyskutujcie je w grupach i wybierzcie problem, w odpowiedzi na który będziecie tworzyć innowację społeczną.

Problemy	Korzyści
Brak informacji	Poczucie komfortu
Brak oferty	Poczucie wyjątkowości

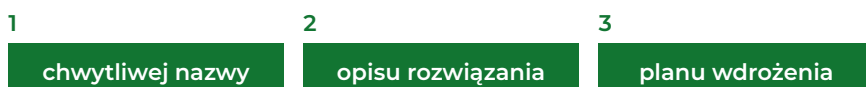
Rys. 2. Przykład zadania, jakie mieli wykonać uczestnicy warsztatów w czasie 15 minut

ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie materiałów przygotowanych przez grupę Klientocentryczni.

Matryca DT to narzędzie, które prowadzi zespół projektowy pracujący nad znalezieniem rozwiązania problemu przez kolejne etapy procesu DT: Odkrywanie, Definiowanie wyzwania, Tworzenie rozwiązania, Prototypowanie i Testowanie. Ze względu na charakter warsztatów, których głównym założeniem było wypracowanie innowacyjnych rozwiązań wpisujących się w koncepcję Smart Village, do matrycy włączono element związany z monitoringiem, ewaluacją i promocją rozwiązania. Na realizację każdego z zadań uczestnicy mieli określony czas. Efektem wykonania zadań w ramach kolejnych etapów DT było wypełnienie poszczególnych elementów matrycy DT.

Oprócz matrycy DT każdy zespół otrzymywał komplet materiałów, na który składały się: karta konceptu oraz karta testów.

Karta konceptu to narzędzie, które służy do przedstawienia zarysu projektu rozwiązania. Wykorzystując je, zespoły projektowe w prosty sposób opisują główne założenia i elementy proponowanego rozwiązania, jego funkcjonalności oraz sposób, w jaki będzie z niego korzystał użytkownik. Karta konceptu składa się z następujących elementów:

Karta testów jest narzędziem wykorzystywanym do zbierania informacji zwrotnej od potencjalnych użytkowników rozwiązania bądź – w sytuacji warsztatowej – od innych zespołów i jest pomocna na etapie testowania konceptu rozwiązania. Karta testów umożliwia ponadto udokumentowanie wyników przeprowadzonych testów bądź dyskusji nad prezentowanym rozwiązaniem oraz grupowanie informacji zebranych od potencjalnych użytkowników w ramach wskazanych obszarów poszukiwań:

Co się użytkownikowi podobało?

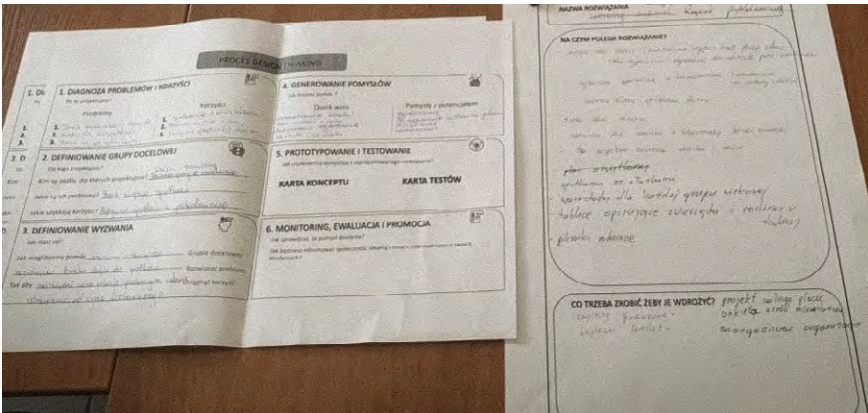
Co trzeba poprawić?

Jakie pytania miał użytkownik?

Jakie były sugestie użytkownika?

Wszystkie grupy organizujące spotkania przygotowały dla uczestników warsztatów poczęstunek, zdając sobie sprawę, że potrwać one kilka godzin.

Każdy z warsztatów rozpoczął od zaprezentowania planu i krótkiego omówienia ich kolejnych etapów.

Fot. 5
Materiały wykorzystywane w czasie warsztatów

Fot. 6
Prezentacja planu warsztatów

Fot. 7
Prelekcja na temat Smart Villages i innowacji społecznych w LGD KOLD

Fot. 8
Prelekcja na temat Smart Villages i innowacji społecznych w LGD Zielone Siolo

Smart Villages z wykorzystaniem metody Design Thinking

Warsztat rozpoczęła **prelekcja na temat koncepcji Smart Villages** wraz z podaniem dobrych przykładów zaradnych wiosek. Te zaczerpnięto przede wszystkim z publikacji *Koncepcja Smart Villages. Przykłady z Polski* wydanej przez Instytut Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk (Kalinowski, Komorowski, Rosa 2021). Opisywano również doświadczenia z realizacji Smart Rural 21 (2019–2022) oraz Smart Rural 27 (2020–2023). Definicję smart wioski przyjęto za publikacją *Poradnik, jak stworzyć inteligentną wioskę. Smart Rural 21*⁵.

5 E. Ocsko, *Poradnik, jak stworzyć Inteligentną wioskę*, https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/Guide_PL.pdf (dostęp 8.05.2024).

Fot. 9

Wprowadzenie do DT w LGD Dolina Pilicy

Fot. 10

Prezentacja metody DT w LGD Zielone Mosty Narwi

Zgodnie z podaną w niej definicją **inteligentne wsie to takie, które:**

- są skoncentrowane na mieszkańcach wsi i ich środowiskach,
- wykorzystują nowoczesne technologie,
- współpracują z otoczeniem zewnętrznym,
- koncentrują się na tworzeniu nowych form współpracy,
- promują samodzielność i lokalne zasoby.

Zasady komunikacji w czasie warsztatów

Rys. 3. Zasady komunikacji w czasie warsztatów

ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie materiałów przygotowanych przez grupę Klientocentryczni.

Biorąc pod uwagę, że lokalne grupy działania niejako z założenia promują innowacyjność (jest ona jedną z zasad tzw. metody LEADER) i wspierają projekty innowacyjne (co najczęściej znajduje odzwierciedlenie w ich strategiach rozwoju lokalnego), uczestników warsztatów zachęcano do tworzenia koncepcji uwzględniających oddolne innowacje społeczne. W czasie prelekcji przybliżono uczestnikom specyfikę innowacji społecznych, nawiązując do badań przeprowadzonych na reprezentatywnej próbie polskich LGD oraz NGOs

2 min = 2 pomysły

Zadanie

Metoda aktywizująca kreatywność

Indywidualnie wygenerujcie nowe pomysły, opierając się na skojarzeniach poniższych obrazków z wyzwaniem projektowym

**Dzięki obrazom tworzymy
nowe skojarzenia.**

**Poszukajcie powiązań
obrazka z wyzwaniem.**

Rys. 4. Przykład wykorzystanej w czasie warsztatów metody aktywizującej kreatywność

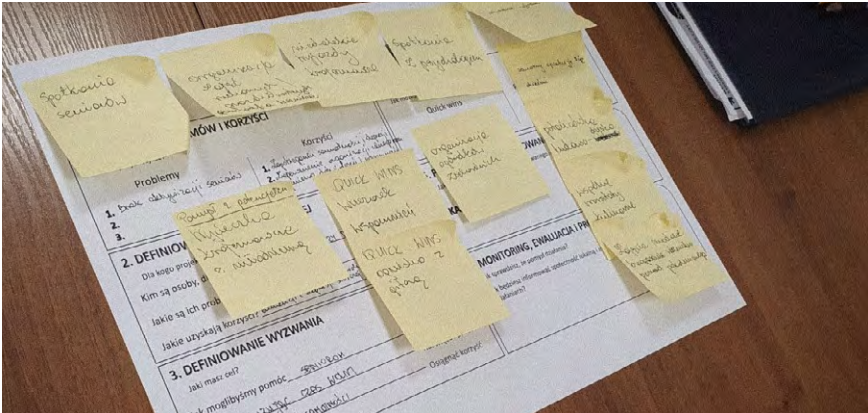
ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie materiałów przygotowanych przez grupę Klientocentryczni.

(Zajda 2022). Posłużono się definicją, zgodnie z którą **innowacje społeczne to nietypowe praktyki społeczne służące rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych** (Zajda 2022). Omówiono wybrane przykłady innowacji społecznych wdrażanych w gminach wiejskich, zwracając szczególną uwagę na kontekst lokalny, którego zdefiniowanie jest niezbędne, by móc analizować dany projekt pod względem cech innowacji społecznej.

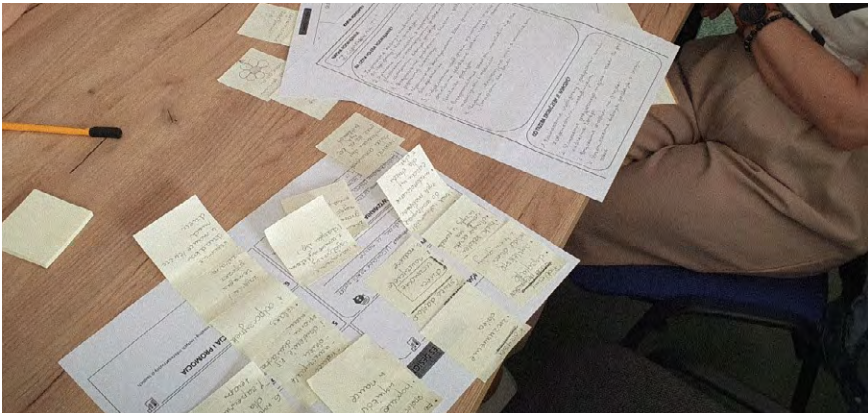
Fot. 11
Wykorzystywanie
karteczek samoprzylepnych w czasie
warsztatów

Fot. 12
Matryca wypełniona
przez uczestników
warsztatów

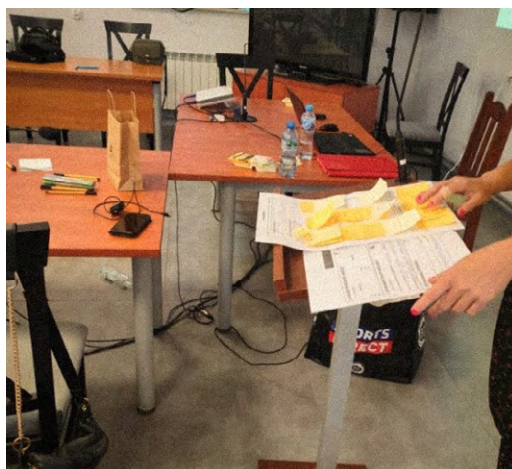

Fot. 13
Karta konceptu
wypełniona przez
uczestników
warsztatów

Fot. 14
Prezentacja końcowa
jednej z grup warsztatowych

Fot. 15
Prezentacja efektów pracy jednej z grup warsztatowych

Fot. 16
Zespołowa prezentacja wypracowanej koncepcji SV

Po wykładzie zaproszono uczestników do zadawania pytań. Po udzieleniu odpowiedzi na nie zaprezentowano **założenia metody Design Thinking**, uwypuklając jej cele i etapy. Wskazano na możliwe bariery jej stosowania, wyjaśniając, w jaki sposób zarówno organizator, to jest LGD, jak i osoby prowadzące warsztaty zamierzają im przeciwdziałać, m.in. przyjmując jasne zasady pracy w grupach dotyczące procesu komunikacji społecznej.

Wskazówki

5 min

Informacja zwrotna

Podziel się swoją opinią o przedstawionej propozycji rozwiązania

• Co Ci się podobało?

• Co w niej poprawić?

• Czy masz jakieś pytania?

• A może sugestie?

Rys. 5. Zadanie – informacja zwrotna

ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie materiałów przygotowanych przez grupę Klientocentryczni.

Przed przystąpieniem do pracy warsztatowej uczestnikom zaproponowano przyjęcie podstawowych zasad organizacyjnych i komunikacyjnych w czasie jej trwania. Ich przestrzeganie miało usprawnić pracę podczas warsztatów i polepszyć komunikację między uczestnikami: ograniczyć szумы komunikacyjne (przeszkadzanie sobie wzajemnie, hałas utrudniający zrozumienie siebie nawzajem) oraz zwiększyć gotowość do wypowiedzi i ujawniania swoich pomysłów, czemu służy **niekrytykowanie pomysłów innych**. Przyjęte zasady mają także zwiększyć otwartość na dyskusję i wymianę myśli oraz wzmocnić zaangażowanie uczestników. Propozycja zwracania się do siebie po imieniu miała na celu wprowadzenie bardziej swobodnej atmosfery.

Uczestnicy po przydzieleniu do grup (w skład których wchodziły osoby zamieszkujące jedną wieś lub jedną gminę) mieli czas, by się sobie ponownie przedstawić.

Rolą badaczek było moderowanie procesu tworzenia koncepcji SV z wykorzystaniem metody DT. Zachęcały one uczestników grup do komunikacji, zwracając uwagę, by każdy z nich mógł się wypowiedzieć i by nie dochodziło do zdominowania grupy przez jedną osobę. Aktywizowały kreatywność uczestników, wykorzystując metodę burzy mózgów oraz metodę skojarzeń.

Rolą badaczek nie było współtworzenie koncepcji. Nie są one jej współautorkami.

Praca każdej z grup została rozpisana na matrycy zwanej kartą projektu. Wszystkie warsztaty kończyły się prezentacją każdej z grup dotyczącą wypracowanej koncepcji SV z uwzględnieniem etapów metody DT i uzasadnieniem dokonywanych wyborów. Prezentacja została nagrana i stanowiła materiał do analizy.

Po zrealizowaniu wszystkich zadań, czego materialnym efektem były wypełnione matryce i karty konceptu, każda z grup warsztatowych prezentowała wypracowaną koncepcję Smart Villages. Celem tego zadania było uzyskanie informacji zwrotnej od członków innych grup na temat mocnych i słabych stron jej koncepcji SV.

Każda z grup w czasie około 5 minut otrzymała od innych uczestników informację zwrotną dotyczącą wszystkich elementów wypracowanej koncepcji, z uwzględnieniem tego, czy zostały w niej zawarte następujące elementy:

- nowoczesne technologie,
- współpraca, zwłaszcza z otoczeniem zewnętrznym,
- tworzenie nowych form współpracy,
- innowacje społeczne.

Dyskutowano również na temat zasobów niezbędnych do wdrożenia koncepcji.

Przykłady wypracowanych koncepcji inteligentnej wsi

Smart Wieś dla młodych

W poniżej zaprezentowanych przykładach koncepcji SV przytaczamy dosłownie wypowiedzi przedstawicieli grup, które projektowały smart wioskę z myślą o problemach młodych mieszkańców wsi. Po każdej prezentacji uczestnicy innych grup warsztatowych komentowali wystąpienie, co stanowiło podstawę do wypełnienia karty testów, narzędzia pomocnego w dalszych pracach nad udoskonaleniem proponowanego rozwiązania konkretnego problemu społecznego.

Przykład 1

„Z dysleksją na Ty”

Chcemy pomóc dzieciom z dysleksją, ponieważ jest to coraz większy problem, ale w naszym środowisku mało zauważalny. My nie potrafimy sobie z tym jeszcze radzić, żeby osiągnąć takie korzyści jak zwiększona samoocena uczniów i lepsze efekty w nauce. Samorządy ciągle borykają się z problemem kadry, brakuje specjalistów, nikt nie chce przyjeżdżać na wieś, brakuje specjalistów do pracy. Rodzice często nie wiedzą, gdzie pójść, czasami sami wątpią, że jest to w ogóle potrzebne. Taki rodzic słyszy najczęściej „zapisze się pani do poradni, bo dziecko źle czyta” i dobija się do niej kilka miesięcy, nie wie, co ma w tym czasie ze sobą zrobić. Jak to wszystko połączyć.

Pierwszym z naszych pomysłów jest zaproszenie kadry uniwersyteckiej i studentów do współpracy w ramach staży, wolontariatu. Chcemy, żeby studenci w ramach praktyk mogli diagnozować dzieci w szkołach. Drugim, żeby szkoły zdobywały dobre praktyki. Jest w Warszawie na przykład taka szkoła, która ma większość uczniów z dysleksją, i chcemy, żeby nauczyciele odwiedzili taką szkołę i poznali dobre praktyki.

W szkołach powinien być koordynator, który opiekuje się dzieckiem, organizuje wizytę, jak spływają wyniki diagnoz, to zaprasza rodziców na rozmowę z nauczycielem i psychologiem, oni omawiają diagnozę z rodzicami. Dalej powinna być trójstronna współpraca: nauczyciel – dziecko – rodzic i omawianie co jakiś czas postępów dziecka. Potrzebne są również szkolenia

i warsztaty dla nauczycieli i rodziców. Nauczyciele też nie widzą problemu kompleksowo, jak to dziecko ma sobie z tym problemem poradzić. Tak jak wsiadamy na wózek inwalidzki i widzimy świat z perspektywy osób niepełnosprawnych, tak tutaj powinno też być. Nauczyciel powinien zobaczyć świat oczami takiego dziecka. I ostatnie, powinniśmy stworzyć w szkole przyjazne miejsce dla takich rozmów z dziećmi i ich rodzicami, nie pokój nauczyciela, tylko przyjazną przestrzeń. Chcemy na to pozyskać środki z LGD i stworzyć system, który będzie sam działał.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Kompleksowa pomoc dla dzieci z problemem dysleksji.
- Projekt może objąć wsparciem wszystkich uczniów gminy zmagających się z tym problemem.
- Współpraca dzieci, nauczycieli, rodziców, specjalistów.
- Korzystanie z doświadczeń innych szkół.
- Skorzystanie z możliwości wolontariatu – zapraszanie studentów do pomocy w sytuacji, kiedy brakuje specjalistów.
- Efekty podjętych działań mogą być bardzo szybko widoczne.
- Projekt nie wymaga znaczących nakładów finansowych.

Co poprawić?

- W koncepcji nie wykorzystano nowoczesnych technologii komunikacyjnych, nawet w formule aplikacji komunikującej rodziców, umożliwiającej im wymianę doświadczeń, informacji o wolnych terminach u specjalistów, pomocach dydaktycznych, z których warto skorzystać, podejmując samodzielną pracę z dzieckiem.
- Warto rozważyć powołanie stowarzyszenia, którego celem będzie propagowanie wiedzy na temat uwarunkowań i konsekwencji dysleksji oraz tworzenie sieci współpracy osób i organizacji, które w rozwiązywaniu takiego problemu mogą uczestniczyć.
- Warto przemyśleć, z jakich środków projekt będzie mógł być finansowany. Rezygnacja wolontariuszy ze wsparcia uczniów (choćby z przyczyn losowych) może przynieść wiele negatywnych skutków, również tych emocjonalnych.

Przykład 2

„Integracja międzypokoleniowa”

Naszym problemem jest niski poziom aktywności społecznej młodzieży i jej izolowanie się od starszego pokolenia. Chcielibyśmy stworzyć społeczne ogrody oraz bank czasu. Młodzi mogliby pomagać starszym w zakupach, porządkach domowych, przekopaniu ogródka. Starsi mogliby opiekować się młodszymi dziećmi. Naszą grupą docelową jest młodzież. Naszym zdaniem kluczowa dla nich jest integracja społeczna. Korzyścią jest również wzajemna akceptacja. Chcemy też dać młodym ich miejsce do spotkań, to na przykład ogród społeczny przy szkole, tam też pojawiają się starsi, którzy na ogrodnictwie przecież się znają. Każdy ma możliwość uprawiania swoich roślin. Całość projektu spaja aplikacja. Młodzi jej potrzebują. W tej aplikacji młodzi zbierają punkty, które mogą mieć wpływ na ich wyniki w szkole, wzorowe zachowanie na świadectwie. Można dla najaktywniejszych ufundować stypendium, np. 200 zł. Mogliby

je fundować chętni rodzice albo nauczyciele, samorząd. Te punkty i wzorowe zachowanie są też ważne w rekrutacji do liceum. Będziemy się promować i zaczynać od projektu pilotażowego. Będziemy mieli wielu partnerów, np. GOPS, który opiekuje się seniorami, zespoły sportowe, harcerstwo, szkoły. Jeśli się uda, to projekt będzie większy, rozszerzy się na inną miejscowość. Żeby ten cały pomysł miał sens, to najpierw musimy sieciować, to jest zaprosić do działania podmioty lokalne, by zaczęły współpracować. Potrzebujemy też miejsca na ogród społeczny i aplikacji na bank czasu i zbieranie punktów, by zachęcić młodzież do włączania się. Myślimy, że ta koncepcja znajdzie sponsora albo pojawią się środki z Urzędu Marszałkowskiego, ale tego nikt nie wie.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Integracja międzypokoleniowa.
- Współpraca różnych organizacji lokalnych działających na rzecz seniorów i młodych.
- Zachęcanie młodych do wolontariatu z systemem nagród.
- Bank czasu, czyli nowsza wersja pomocy sąsiedzkiej.
- Poszukiwanie sponsorów, a nie uzależnianie całego projektu od dotacji ze środków publicznych.
- Podjęcie działań na rzecz aktywizacji młodzieży, oderwania ich od telefonów i komputerów.
- Plan stworzenia aplikacji do banku czasu.

Co poprawić?

- Ogród społeczny na wsi może nie zainteresować mieszkańców, którzy i tak mają swoje zielone przestrzenie.
- Starsi mieszkańcy mogą nie być zainteresowani opieką nad młodszym pokoleniem, najczęściej mają swoje wnuki.
- Warto przemyśleć formułę banku czasu pod kątem korzyści dla młodzieży, co senior inny niż babcia i dziadek może im zaoferować w zamian za ich pomoc, np. przy robieniu zakupów.
- Zakupy i tak realizują najczęściej rodzice ze względu na problemy komunikacyjne dotyczące prawie wszystkich wsi. Potrzebny jest samochód, by dokonać większych zakupów – na wsi coraz częściej znikają małe sklepy spożywcze.
- Uczniowie mogą nie być zainteresowani wolontariatem, mają go dość w szkole i traktują instrumentalnie – chodzi o lepszą ocenę na świadectwie i dodatkowe punkty do szkoły.
- Uczniowie wcale nie muszą czuć się źle ze swoimi telefonami i komputerami. Jak ich przekonać, że wolontariat jest lepszy od indywidualnej rozrywki? Ocena na świadectwie to za mało, stypendia musiałyby być większe. Wskazana jest akcja edukacyjna poprzedzająca rekrutację uczniów do projektu.

Przykład 3

„Mobilna integracja społeczna – MIS”

Doszliśmy do wniosku, że najważniejszy problem, który dotyczy młodzieży 10–16 lat, to deficyt w zajęciach pozalekcyjnych. Wiele ciekawych zajęć jest oferowanych przedszkolakom oraz najmłodszym dzieciom z klas 1–3, ale później jest przepaść. Uznaliśmy, że w tej grupie wiekowej, gdzie najważniejsze jest tworzenie relacji i integracja, powinny pojawić się działania integrujące. Chcemy ułatwiać nawiązywanie zdrowych relacji, wzajemną akceptację, pomóc w nawiązywaniu relacji. Chcielibyśmy stworzyć cykl warsztatów tematycznych, międzypokoleniowych. Dlaczego? Ponieważ osoby starsze mają czas, chęci i doświadczenia, które mogą przekazywać. Opracowaliśmy 4 takie bloki tematyczne: kulinaria, podróże, mała ojczyzna – czyli pokazywanie tego, co jest lokalnie ciekawe, oraz nowoczesne technologie. Nowoczesna technologia wiąże się z udziałem starszej młodzieży w tworzeniu aplikacji do zbierania informacji. Chcemy też do tego dołożyć kino plenerowe. W każdym z warsztatów miałyby uczestniczyć różne grupy wiekowe, które miałyby możliwość współtworzenia ich programu. Tak budowane będą relacje w grupie. Potrzebujemy młodych ludzi w wieku 10–16 lat zintegrować, ale też zainteresować seniorów poprzez organizacje, które ich zrzeszają – OSP i KGW. Chcemy wykorzystać miejsca, które są obecne we wsi, w gminie i stworzyć bazę takich miejsc, które mogłyby zostać wykorzystane. Nasze warsztaty nie powinny być w szkołach, które nie zawsze dobrze się kojarzą młodzieży. Nasze warsztaty powinny być mobilne. Chcemy pozyskać na to wszystko środki, to może być oczywiście zbiórka pieniędzy wśród samych zainteresowanych, ale przede wszystkim chodzi o przedsiębiorców lokalnych i NGOs, i stworzyć system nagród „MIS” dla poszczególnych tematów. Chcemy nagradzać najciekawsze pomysły, projekty zaangażowania. Oczywiście przeprowadzimy konsultacje wśród młodzieży, żeby stworzyć wspólny projekt, coś realnego, dla nich, nie dla nas. Promocja będzie szeroka. Na każdym etapie realizacji tej koncepcji.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Zajęcia dodatkowe dla młodzieży zamiast samotnego siedzenia przed komputerem.
- Cykl zróżnicowanych warsztatów tematycznych.
- Warsztaty międzypokoleniowe.
- Współpraca z organizacjami zrzeszającymi liderów społecznych i seniorów – OSP i KGW.
- Zbieranie informacji o lokalnych wydarzeniach, atrakcjach poprzez nowoczesną aplikację.
- Poszukiwanie lokalnych seniorów.
- Ustalanie planu warsztatów z uczestnikami projektu.

Co poprawić?

- Osoby starsze nie muszą mieć czasu ani chęci, by spędzać czas z młodzieżą, wolą własne towarzystwo.
- Warto zastanowić się nad tym, jakimi doświadczeniami starsi mogą się podzielić z młodzieżą, gotowanie nie jest już na topie (zwłaszcza tzw. kuchni domowej).
- Do warsztatów potrzebna jest odpowiednio przygotowana przestrzeń, gdzie je zorganizować i za co? Użytkowanie świetlicy wiejskiej, która ma aneks kuchenny, kosztuje. Potrzebne są przybory, produkty itd.
- Oferta może być zbyt skromna – kino plenerowe jest raczej latem, podobnie jak wycieczki krajoznawcze.
- Zorganizowanie zajęć wymaga nakładów finansowych – skąd je wziąć?
- Za zajęcia pozalekcyjne dla dzieci może być odpowiedzialna szkoła i rada rodziców – łatwiej zorganizować wycieczkę albo wydarzenie w szkole, zapraszając seniorów, niż robić wszystko od zera.

Przykład 4

Miasteczko ruchu drogowego

Chcielibyśmy zwrócić uwagę na bezpieczeństwo w ruchu drogowym, rodzice się boją puścić dzieci, bo nie ma ścieżki rowerowej, a nawet jak na jakimś odcinku jest, to ludzie i tak jadą ulicą, bo takie mają nawyki. W klasie IV dzieci mogą zdawać na kartę rowerową, ale nie mają gdzie się uczyć, ćwiczyć, gdzieś, ktoś narysuje kredą jakieś uliczki i to wszystko. My mamy wolną przestrzeń, nad rzeką. Chcemy tam stworzyć miasteczko ruchu drogowego ze znakami, skrzyżowaniem, rondem, dla dzieci i młodzieży. Też tor dla deskorolek, żeby uczyć wszystkich o bezpieczeństwie w ruchu drogowym. To miałby być zagospodarowany czas wolny. My już mamy Centrum Aktywności Kulturalnej, z piękną salą zabaw dla dzieci, mamy bibliotekę, szkoła robi półkolonie letnie dla dzieci, biblioteka też. Ten czas wolny może być zagospodarowany, mamy altanki nad rzeką i tam latem i tak mieszkańcy się gromadzą. Zagospodarujemy dodatkowo ten wolny czas. Wybudujemy miasteczko. Młodzież, ale też dzieci poznają zasady ruchu drogowego, co też pozwoli zorganizować egzaminy na kartę rowerową. To też miejsce integracji, rekreacji. Na placu mają być ławeczki i scena plenerowa. Będzie też postać Jerzego Ficowskiego (poety, pisarza związanego z tym obszarem). Pojawią się nowe nasadzenia drzew. Tam będą się odbywały imprezy plenerowe, występy animatorów niedzielne i sobotnie, to będzie miejsce dobre do zajęć tematycznych, np. w ramach zajęć wakacyjnych ze szkoły czy z centrum kultury. Chcemy zapraszać do pomocy przy nasadzeniach, pracach porządkowych samych mieszkańców. Choć samo przedsięwzięcie musi być z przetargu. Będziemy zabiegać o sponsorów, nie tylko o środki z LGD. Współpraca będzie ze szkołą, gminą, służbami drogowymi, policją, ławeczki mogą być interaktywne, z elementem tożsamości lokalnej ze względu na naszego lokalnego artystę, ławeczka jego imienia z quizem na temat lokalnej historii, kultury i plenerowe, interaktywne gry o przepisach ruchu drogowego dla dzieci.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Inwestycja trwała, na pokolenia.
- Projekt dla młodszych i starszych użytkowników dróg.
- Podnoszenie bezpieczeństwa w gminie.
- Pomysł na wykorzystanie miasteczka nie tylko pod kątem potrzeb uczniów.
- Wyposażenie miasteczka również w elementy multimedialne w rodzaju interaktywnych ławeczek nawiązujących do lokalnej kultury.
- Współpraca z organizacjami lokalnymi i pozalokalnymi.

Co poprawić?

- Pomysł bardzo kosztochłonny.

Przykład 5

Akcje-Integracje

Naszym problemem jest brak możliwości spędzania czasu wolnego przez młodzież, w zasadzie brak miejsca do tego. Przez naszą koncepcję chcemy osiągnąć wiele korzyści. To nawiązywanie więzi społecznych między młodzieżą, przeciwdziałanie uzależnieniom typu telefon i wszelakie używki, nieprzestrzeganie norm społecznych. My mamy altany w każdej miejscowości, ale ludzie nie korzystają, bo tam jest młodzież, która to dewastuje i zakłóca spokój, takie trudne tematy. Oczywiście ludzie młodzi są też na przystankach, a latem gromadzą się na skuterach i motorach i hałasują przy tych altanach i przy przystankach. My chcemy, by ta młodzież nie zakłócała ciszy nocnej i efektywnie spędzała czas, a mieszkańcy czuli się bezpiecznie. Jak możemy zatem pomóc młodzieży, by wyszła z domu, odłożyła ten telefon i nawiązała prawdziwe relacje? Musimy mieć kreatywnego koordynatora, ale nie ze szkoły, bo wiemy, że młodzież nastoletniej wszystko, co kojarzy się ze szkołą, jest złe. W naszej gminie mamy 10 świetlic z kuchniami na poziomie kilkugwiazdkowego hotelu. Stoją puste, 2–3 imprezy w roku, stoją, nie żyją. Podobnie jak altany i place zabaw. Chcemy wykorzystać tę infrastrukturę. Młodzież wraz z koordynatorem organizowałaby działania dla siebie, koordynator mógłby tylko nadzorować, pomagać. Chcemy zorganizować spotkania z ciekawymi ludźmi z najbliższej okolicy, żeby pokazać, że wieś to nie tylko rolnictwo, co u nas jest dominujące. To byłoby spotkanie z lekarzem, architektem, ale też z instruktorem kultury. W remizach OSP chcemy przeprowadzać warsztaty LEGO, z robotyki, z haftu ręcznego. Chcemy, by młodzież stworzyła prostą aplikację na warsztatach programowania „Gdzie jest dzisiaj akcja?”. Wchodzimy w aplikację i wszystko mamy. Chcielibyśmy, by młodzież wyjeżdżała w jakieś ciekawe miejsca, jakiś teatr, ale od zaplecza, nie przedstawienie, galeria sztuki, ale od drugiej strony, nie tylko podziwianie sztuki. Chcemy zarażać pasjami, młodzi mają swoje pasje, nie chwalą się nimi w szkole, a warto je pokazywać innym. Chcemy organizować wspólne gry integracyjne i tutaj mogłaby mieć miejsce integracja z klubem seniora. Z kołem gospodyń wiejskich chcemy zaplanować imprezę typu „wspólne pieczenie pierniczków”. Razem chcemy stworzyć krąg sensoryczny przy jednej z altan, bo u każdego z nas sensoryka w tych czasach jest zaburzona. Turnieje, by młodzi odłożyli w końcu te telefony. Chcemy

podłogi interaktywnej, takiej, która byłaby przewożona z remizy do remizy, przenośna. Potrzebujemy współpracy z sołectwem, z OSP, ponieważ one dysponują strażnikami, KGW, z lokalnymi NGO, które byłoby odpowiedzialne za pozyskiwanie środków na działanie. Nasze działania są innowacyjne – są dla młodzieży, z jej udziałem i tylko z naszą pomocą.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Aktywizowanie młodych mieszkańców gminy poprzez integrowanie ich.
- Różnorodność zajęć dla młodzieży.
- Udział młodzieży w tworzeniu oferty dla niej.
- Dbanie o bezpieczeństwo ogółu mieszkańców poprzez to, że młodzież będzie mogła skorzystać z oferty spędzania czasu wolnego, a nie sama wymyślać sobie nie zawsze mądre rozrywki.
- Wykorzystanie infrastruktury w gminie, która już jest, ale której się nie wykorzystuje.
- Współpraca z organizacjami lokalnymi typu KGW, klub seniora.
- Wykorzystanie aplikacji, nowoczesnej technologii zbierającej informacje o życiu gminy, jej atrakcjach dla młodzieży.
- Przenośna podłoga interaktywna.

Co poprawić?

- Projekt wymaga znaczących zasobów finansowych – skąd brać środki na transport na wycieczki, na opłacenie rachunków, np. za użytkowanie remizy?
- W jaki sposób opłacić animatora, który ma koordynować działania w projekcie?
- Wycieczki powinna organizować szkoła, która logistycznie jest do tego przygotowana.
- Imprezy typu wspólne pieczenie pierniczków nie są interesujące dla młodzieży.
- Starsza młodzież woli spędzać czas w swoim gronie, a nie integrować się z młodszymi, a już na pewno nie z seniorami.

Przykład 6

Klub Jastrzębce

Naszym problemem jest brak integracji międzypokoleniowej i zamknięcie ludzi w domach – młodych przy komputerach, seniorów przy telewizorach. Chcemy, by pojawiły się korzyści, takie jak wymiana doświadczeń i alternatywne formy spędzania wolnego czasu dla różnych pokoleń. Naszą grupą docelową jest młodzież do 25 lat i seniorzy po 60. Chcemy powołać Klub Jastrzębce. Nazwa nie jest przypadkowa. To są statuetki naszej gminy dla ludzi, którzy w szczególny sposób współpracują z naszą gminą. Powstanie klub, który byłby stowarzyszeniem. On będzie rozkręcał współpracę międzypokoleniową. Młodzi szkolą seniorów i odwrotnie. Nasze działanie jest długofalowe. Klub będzie organizował z młodzieżą zajęcia dla młodzieży, ale też dla seniorów, ponieważ naszym celem jest

integracja międzypokoleniowa. Pojawi się organizacja różnych imprez okolicznościowych, zabaw sportowych, tanecznych, gier. Odpowiednio zadbamy o promocję, nie tylko w sposób tradycyjny, na tablicy ogłoszeń u sołtysa pod domen, ale też w mediach społecznościowych, na FB, Instagramie. Po każdym wydarzeniu pojawi się szeroka promocja w celu zachęcenia do kolejnych działań. Młodsze pokolenie powinno zobaczyć, że babcie to nie tylko siedzą przed telewizorem w kapciach, ale że mają wiedzę i chcą się nią podzielić. Chcemy powołać lidera, który byłby odpowiedzialny za promocję działań i pomóc młodzieży w samoorganizowaniu się i zdobyciu środków finansowych, np. od sponsorów. Może też zorganizować zbiórkę pieniędzy w czasie wydarzenia dla mieszkańców typu piknik. Młodzież i seniorzy mogą upiec ciasto, które będzie sprzedawane na takim wydarzeniu. Można też wystąpić o wsparcie samorządu, by pozyskać środki.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Integracja międzypokoleniowa.
- Wyciąganie młodzieży i seniorów z domu.
- Powołanie nowego stowarzyszenia, które będzie działało na rzecz mieszkańców gminy.
- Samodzielność finansowa projektu w tym sensie, że stowarzyszenie będzie pozyskiwać środki na swoje działania.
- Nazwa stowarzyszenia nawiązuje do symbolu znanego już w gminie.

Co poprawić?

- Warunkiem uruchomienia projektu jest powołanie stowarzyszenia rejestrowego. Warto już pomyśleć o siedmiu osobach, które chcą na stałe w tę działalność się zaangażować, i pomocy dla nich przy rejestracji stowarzyszenia.
- Organizacje młode mają znaczące trudności w pozyskiwaniu grantów, nie są jeszcze wiarygodne, nie mają doświadczenia. Bez środków trudno będzie podjąć działania.

Smart Wieś dla seniorów

Tak jak w przypadku rozwiązań dedykowanym młodzieży, w poniżej zaprezentowanych przykładach koncepcji SV przytaczamy dosłownie wypowiedzi przedstawicieli grup, które projektowały smart wioskę z myślą o problemach seniorów lub takich, w których seniorzy byłiby jednymi z adresatów rozwiązania, obok np. młodzieży. Każde rozwiązanie podsumowane jest komentarzami zawartymi w kartach testów i wnioskami z dyskusji nad prezentacjami uczestników.

Przykład 1

U nas będziecie żyć

Zdiagnozowaliśmy parę problemów, ale takim największym dla nas problemem jest opieka medyczna, służba zdrowia. W naszej gminie czekamy na to, aż powstanie dobry ośrodek zdrowia, ze specjalistami, gdzie mieszkańcy będą mieli blisko i będą mogli dotrzeć do tego punktu. Brakuje nam dostępu do urządzeń ratujących życie, w każdej praktycznie miejscowości jest to problem. Żeby dostać się do takiego urządzenia, to trzeba iść do strażaków, choć i to jest ewenement, że u nas wszystkie wozy strażackie są wyposażone w defibrylatory.

I powstał pomysł, żeby taką sieć stworzyć i rozmieścić te urządzenia we wszystkich miejscach publicznych typu szkoły, urząd gminy, może sklepy, te, które są długi czas otwarte. Na czym polega rozwiązanie? Chcemy zbudować sieć defibrylatorów z systemem monitorowania. Po pierwsze, to chcielibyśmy zobaczyć, gdzie podobne rozwiązanie funkcjonuje. Po drugie, jeżeli taką miejscowość znajdziemy, to chcielibyśmy, żeby w pierwszej kolejności stworzyć zespół wdrożeniowy. Tu na Pani pytanie, czy byłby to miejscowy ratownik medyczny, odpowiadamy, że mamy takiego kolegę w Radzie Gminy. Poza tym w skład wszedłby przedstawiciel Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP), przedstawiciel społeczny, z rady gminy, przedstawiciel Urzędu Gminy i przedstawiciel służby medycznej. Co prawda mówiliśmy, że nie mamy, ale mamy służbę medyczną, ale w bardzo ograniczonym zakresie. Jeżeli zorganizujemy taką wizytę i uznamy, że to jest to, co chcemy, wtedy przygotowujemy plan rozmieszczenia tych urządzeń na terenie całej gminy w poszczególnych miejscowościach.

Następnie przygotowujemy zapytanie ofertowe przy ogłaszającym przetargu na dostarczenie, montaż, konserwację tych urządzeń w perspektywie określonego czasu. Szukamy środków, które moglibyśmy pozyskać, żeby obniżyć koszty gminne, żeby starczyło nam na wszystkie miejscowości, po spełnieniu tego warunku wysłania zapytania ofertowego w określonym czasie, chcielibyśmy dokonać wyboru, czyli wykonawcy, czyli montaż urządzeń, szkolenia liderów, którzy będą dalej w przyszłości szkolić wręcz wszystkich mieszkańców, żeby byli gotowi do tego udzielania pierwszej pomocy, wdrożenie systemu powiadamiania, użycia i przemieszczania urządzeń. Pokróćce, tak, że te urządzenia obecnie, które są dostępne na rynku, posiadają taką funkcję, że nie tylko obudowa, w której ten defibrylator się znajduje, ale również samo urządzenie ma montowany system GPS, który monitoruje w czasie poruszania się, że takie ruchy się odbywa z tym urządzeniem, że takie urządzenie było użyte, że takie, może np. jeżeli by nie były używane, to te elementy, które są wymienne w określonym czasie, wymagają wymiany.

Również taka informacja dociera, czyli takie zapytanie ofertowe byśmy sięgnęli. Po montażu tego należałoby szkolić mieszkańców z udzielania pierwszej pomocy i przede wszystkim użycia tych defibrylatorów. Chcielibyśmy to promować w momencie, kiedy przystąpilibyśmy już do wyboru, ale taki system byśmy musieli już promować...

To jest analiza użycia i skuteczności działania tych urządzeń w perspektywie rocznej, w perspektywie trzyletniej. Kwestia sprawdzenia również stanu, może inaczej, ilości występowania zgonu z tytułu zawału serca w stosunku do tego, co osiągnęliśmy w ciągu tych lat, nawet jej przyszłości dłuższej. Monitorowanie bieżące poprzez wdrożenie, tak jak już wcześniej informowałem, systemu powiadamiania, wywiady środowiskowe, jak to ludzie oceniają, jak również rozmowy z osobami, które użyły do ratowania życia tych urządzeń, jak również osób, którym taka pomoc była udzielana.

Oczywiście w związku z tym chcielibyśmy dołożyć również jakieś działania profilaktyczne. To jest też, tak jak Pani zauważyła wcześniej, że to jest bardzo szeroki temat, czyli jakieś te ścieżki rowerowe, ścieżki zdrowia, wkręcanie ludzi do aktywnego trybu życia.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Idea rozwiązania, które służyć będzie nie tylko seniorom, ale wszystkim mieszkańcom gminy.
- Przygotowanie do wdrożenia rozwiązania poprzedzone znalezieniem przykładów miejscowości, w których podobne rozwiązania miały miejsce, oraz wizyta studyjna w nich – korzystanie z dobrych praktyk.
- Poprawa bezpieczeństwa oraz ochrony zdrowia i życia mieszkańców.
- Stworzenie systemu rozmieszczenia defibrylatorów na terenie gminy.
- Monitoring wykorzystania i skuteczności działania urządzeń.
- Szkolenia mieszkańców nie tylko w zakresie obsługi urządzeń, ale także udzielania pierwszej pomocy.
- Powołanie zespołu wdrożeniowego składającego się nie tylko z przedstawicieli władz gminnych, ale także ochrony zdrowia i mieszkańców.
- Przemyślany i uporządkowany plan realizacji wdrożenia rozwiązania.
- Stały monitoring wykorzystania i działania urządzeń oraz ocena zadowolenia mieszkańców z ich dostępności i użytkowania.

Co poprawić?

- W większym stopniu zaangażować mieszkańców w stworzenie systemu rozmieszczenia defibrylatorów na terenie gminy.
- Nawiązać współpracę z organizacjami społecznymi (np. KGW, stowarzyszenia lokalne), instytucjami (np. szkoła), parafią i innymi podmiotami działającymi na terenie gminy, które mogłyby pomóc w organizacji zespołu liderów, a także zaangażować się w organizację szkoleń.

Przykład 2

Złota rączka

Mamy w gminie grupę osób starszych, które borykają się z problemem braku dostępu do np. elektryka czy innych fachowców. Problemem mianowicie jest to, że w momencie wystąpienia awarii mamy ograniczone czasowe możliwości zaradzenia tej awarii, bo na przykład jest problem z ciekącą rurą. Starsze osoby nie mają kontaktu do fachowców, nie mogą tego problemu rozwiązać same. Ten problem możemy także połączyć z innym problemem, bo mamy tu do czynienia z niedoinformowaniem i brakiem wiedzy, jak poradzić sobie z takimi problemami. Z drugiej strony (to ten drugi problem) mamy młodzież uzależnioną od Internetu, telefonu, to spędzanie czasu na oglądaniu głupot i brak pomysłu na dalsze życie. Młodzież czasami przychodzi i nie ma pomysłu na to, co robić w przyszłości ze swoim życiem, a możemy im zasugerować: „Słuchajcie, u nas jest taki problem, że nie mamy fachowców, nie mamy hydraulika, elektryka, może kształćcie się zawodowo w tych kierunkach, bo jest taka potrzeba, będziecie mogli dzięki temu zarabiać i funkcjonować. Poprzez

zauważenie problemu, że seniorzy lub te grupy, które są takie mniej radzące sobie z problemami typu hydraulika, elektryka, one sugerują nam, żeby zachęcić młodzież, żeby kształciła się w tych kierunkach...

Pytanie brzmi: jak pomóc mieszkańcom-seniorom w zwiększeniu poczucia bezpieczeństwa w gospodarstwach domowych? Problemy mamy takie: brak wiedzy technicznej, strach, niepokój co do napraw związanych z instalacjami gospodarstw domowych, brak edukacji związanej z wyżej wymienionymi sytuacjami. Proponujemy rozwiązanie „Złota rączka w gminie” – proste, chwytliwe, tak żeby każdy mógł zapamiętać.

Na czym polega nasze rozwiązanie? Chcemy stworzyć aplikację – to jest pierwszy podpunkt; drugie – edukowanie, żeby zmniejszyć obawy wśród społeczeństwa, dodając np. samouczki. Chcemy także rozdawać broszury na terenie gminy dla osób głównie starszych, które nie umieją obsługiwać aplikacji, tablice informacyjne w różnych miejscach na terenie miejscowości. Sąsiedzi i rodzina pomagają w rozpowszechnieniu informacji na ten temat.

Aplikacja, jeśli chodzi o samą budowę aplikacji, będzie podzielona na rodzaje instalacji, które uległy awarii, np. instalacja elektryczna, instalacje wodno-kanalizacyjne. Wybieramy sobie początkowo rodzaj instalacji, np. wybieramy instalację elektryczną. Pada nam w aplikacji pytanie: „Czy jesteś sobie w stanie pomóc sam, to znaczy, czy jesteś w stanie zrobić to sam z pomocą fachowca?” Odpowiadamy: „tak”. Czyli mamy jakąś wideo-rozmowę bądź wytyczne wysyłane przez fachowca, dokładnie tego, z którym chcemy rozmawiać. Mamy drugie rozwiązanie: „Nie, nie jestem w stanie”. Wybieramy z listy, którą mamy przedstawioną, fachowca, dzwonię do niego i umawiam się z nim na daną wizytę. Jest jeszcze opcja trzecia – doświadczalna. Tworzymy forum bądź chat osób, które mogą podzielić się i wyrazić chęć, w tym pomóc, w takich, a nie innych sytuacjach.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Stworzenie sieci samopomocy sąsiedzkiej.
- Pomoc w rozwiązaniu problemów dnia codziennego z wykorzystaniem wiedzy, kwalifikacji i zainteresowań mieszkańców – dzielenie się wiedzą i wykorzystanie lokalnych zasobów.
- Integracja mieszkańców gminy.
- Różne warianty i zakres otrzymywanej pomocy – od wskazówek dotyczących samodzielnego rozwiązania problemu, po pomoc fachowców, których baza adresowa byłaby jedną z opcji aplikacji.
- Wykorzystanie nowoczesnej technologii do stworzenia aplikacji.
- Poza aplikacją są możliwe także inne sposoby informowania o zakresie pomocy, szczególnie potrzebne osobom nieobsługującym aplikacji.

Co poprawić?

- Ustalenie, kto byłby odpowiedzialny za obsługę aplikacji, kontrolowanie jej w zakresie wykorzystania, np. przez firmy świadczące usługi w zakresie napraw.
- W jaki sposób zachęcić mieszkańców do włączenia się we wzajemną pomoc?
- Dobrym pomysłem byłoby zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców, firm świadczących różnego rodzaju usługi, którzy w ramach działalności charytatywnej, a jednocześnie promującej swoją działalność, mogliby oferować np. kilka usług w miesiącu nieodpłatnie.

Przykład 3

Wiejski Luber

Nas zainteresowały sprawy osób starszych. Gmina starzejąca się, odsetek osób starszych we wsiach jest bardzo duży i spotykamy się z tym, że przede wszystkim wykluczenie cyfrowe. W tej chwili cała komunikacja, nawet w gminie, jest cyfrowa, wszystkie strony internetowe, Facebook itd. Osoby starsze czują się często zupełnie pominięte, zaskoczone pewnymi informacjami, bo po pierwsze, nie mają dostępu do Internetu, nie znają się na tym, po drugie, stare formy komunikacji, np. słupy ogłoszeniowe, też nie funkcjonują, bo często te osoby są za stare, żeby tam dojść i zobaczyć. W związku z tym mamy tu taki pomysł, żeby te starsze osoby zaktywizować.

Naszym problemem jest wykluczenie komunikacyjne mieszkańców gminy. Osoby, które nie mają swojego samochodu, to praktycznie są odcięte od dostępu do wielu usług czy nawet dostępu do kościoła, lekarza czy na rynek, do miasta... Wiejski Luber, czyli nie Uber, tylko Luber, bo wynika to z naszej nazwy gminy. Odnieśliśmy to do swojej miejscowości. No i myślimy, że jest to innowacyjne rozwiązanie.

Na czym miałyby to polegać? Myśleliśmy o tym, żeby stworzyć aplikację, w której można by było zamieszczać informacje o tym, kto ma jakie potrzeby, gdzie pojechać, ale też oferty. Ktoś jedzie, mógłby kogoś innego zabrać. Chodzi tu o usługi takie bardziej sąsiedzkie.

I jednocześnie auto-telefon, czy tam lubo-telefon, albo coś takiego, gdzie osoby starsze głównie, które na przykład nie umieją korzystać z aplikacji, albo mają starsze modele telefonów, mogłyby zadzwonić i powiedzieć, że na przykład zamówić transport w poniedziałek o dziewiętej, bo jadą gdzieś tam do ośrodka zdrowia, czy gdzieś chcą jechać. I tutaj mamy tak, ten telefon. Mamy dwa rozwiązania.

Albo mogliby obsługiwać wolontariusze, albo gmina zatrudniłaby na przykład osobę na umowę o pracę i byłaby to osoba, która stale... Jeżeli chodzi o busa, no to znowu rozwiązanie. Jeżeli usługi sąsiedzkie, no to wiadomo, że korzystaliby z tych informacji, które ktoś zapisał, że jedzie i może zabrać. Ale też można by było się pokusić o zatrudnienie busa, który rzeczywiście byłby dostępny. Te usługi świadczy wtedy, kiedy nie ma tej pomocy sąsiedzkiej.

Senior może wykonać telefon z informacją, kiedy, gdzie chce jechać. Młodzi mogą to napisać w aplikacji. No i jeszcze takie rozwiązanie, myślę, że też wygodne wtedy dla gminy.

Zlecenie takich usług przedsiębiorstwu ekonomii społecznej, które akurat na terenie naszej gminy działa. Które zatrudnia pracowników zagrożonych wykluczeniem i osoby jakieś tam bezrobotne. Więc daje im szansę możliwości zatrudnienia, a jednocześnie świadczy usługi dla osób starszych. Przede wszystkim, jeszcze położę nacisk na te usługi sąsiedzkie, o których [wiemy, że] dużo milionów ludzi się przemieszcza.

Gdybyśmy mieli taką bazę wiedzy, że, powiedzmy, osoba starsza potrzebuje czy osoba, która nie ma możliwości przemieszczania, gdzieś się przenieść. I gdyby przepływ tej informacji pozwolił tanim kosztem, jak gdyby, wyeliminować te białe plamy komunikacyjne. Dużo osób jedzie na pusto, więc można by było to wykorzystać.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Rozwiązanie problemów komunikacyjnych na terenie gminy i ograniczenie wykluczenia komunikacyjnego części mieszkańców, głównie seniorów.
- Nacisk położony na wzajemną pomoc sąsiedzką.
- Rozwiązanie ekologiczne i ekonomiczne. Zabierając kogoś, a nie „jeżdżąc na pusto”, chronimy środowisko, bo ograniczamy liczbę przejazdów, a jednocześnie oszczędzamy, bo dzielimy koszty transportu.
- Różne możliwości komunikowania potrzeb (aplikacja lub telefon).
- Możliwość zaangażowania przedsiębiorstwa ekonomii społecznej, co daje szansę na rozszerzenie zakresu jego działania.
- Chwytna, przyciągająca uwagę i jednocześnie budząca jednoznaczne skojarzenia z usługami komunikacyjnymi nazwa rozwiązania.

Co poprawić?

- Określić sprawę odpłatności za przewozy, żeby uniknąć nieporozumień i zadbać o bezpieczeństwo seniorów.
- Warto przemyśleć sprawę weryfikacji, kto może oferować takie przejazdy, np. kwestia doświadczenia w prowadzeniu samochodu, niekaralności.
- Określić system zachęt do korzystania z Lubera, zarówno dla tych, którzy oferują przewozy, jak i tych, którzy mogliby z nich korzystać.

Przykład 4

Duży i mały, wyluzuj się cały – Lokalne Centrum Społeczne (międzygeneracyjna świetlica wiejska)

Ponieważ nasza wieś jest mała, postanowiliśmy, że to wszystko zintegrujemy i nie będziemy oddzielnie dla seniorów, dzieci i innych, bo problem mieliśmy, ograniczony dostęp do aktywnego wypoczynku. Dzięki rozwiązaniu chcemy poprawić integrację we wsi, podnieść jakość życia poprzez zaspokojenie potrzeb przynależności, miłości, akceptacji.

No i tutaj to po pierwsze, celem jest stworzenie świetlicy wiejskiej wraz z terenem na plac zabaw. Tam ma być również altana, mini siłownia, niewielkie boisko do siatkówki i kosza. Teraz tak, to się będzie głównie opierało na zajęciach integracyjnych z seniorami, ale też do współpracy chcemy zaprosić lokalnych usługodawców, którzy poprowadzą warsztaty.

Ale zaczniemy od tego, że najpierw zrobimy zebranie, spotkanie, żeby rozpatrzyć te wszystkie potrzeby mieszkańców. I teraz, no tutaj to popłynęliśmy. Kursy, warsztaty, spotkania edukacyjne, policja, opieka społeczna, ratownik medyczny, fizjoterapeuta, imprezy integracyjne, ognisko, gry i potańcówka, karaoke, konkurs poezji, gry i zabawy na świeżym powietrzu.

Gry jakie? Stolikowe, warsztaty urody, warsztaty zdrowia, kurs gotowania, rękodzieła, komputerowy, krawiecki, lepienia z gliny, stolarski, nordic walking, projekcje filmowe i jakieś zaplanowanie wspólnej wycieczki.

Co trzeba, i tam dużo jeszcze byśmy mówiły, ale to nie wiemy, jakie są potrzeby. Co trzeba zrobić, żeby je wdrożyć? Znalezienie działki, lokalu, znalezienie wolontariuszy i usługodawców, spotkanie z mieszkańcami w celu rozpatrzenia ich potrzeb, rozpisanie planu zajęć i zaplanowanie po prostu tych zajęć.

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- Nacisk położony na badania potrzeb seniorów w zakresie sposobów atrakcyjnego spędzania czasu wolnego. Przeprowadzenie diagnozy potrzeb da możliwość dostosowania oferty działań do zainteresowań, potrzeb i oczekiwań uczestników.
- Bogata oferta zajęć dla seniorów, w ramach której każdy znajdzie coś dla siebie.
- Włączenie działań ruchowych, ćwiczeń fizycznych pomoże w wydłużeniu sprawności osób starszych. Dodatkowe spotkania z fizjoterapeutami, ratownikami medycznymi czy warsztaty zdrowia mogą popularyzować zasady zdrowego odżywiania, ale także przekazywać wiedzę z zakresu profilaktyki zdrowotnej, konieczności wykonywania badań itp.
- Wykorzystanie lokalnych zasobów w postaci usługodawców, przedsiębiorców, którzy mogliby stworzyć ofertę zajęć dla seniorów.
- Wyciągnięcie ludzi starszych z domów i ich społeczna integracja.

Co poprawić?

- Stworzenie (budowa?) nowej świetlicy wiejskiej z bogatą infrastrukturą zewnętrzną jest bardzo kosztowną inwestycją, skąd pozyskać fundusze? Czy miejsce to będzie wykorzystywane stale czy tylko sporadycznie? Czy gmina jest w stanie utrzymać świetlicę w dłuższej perspektywie czasowej?
- Szukając miejsca/miejsc na organizację warsztatów i spotkań dla seniorów, warto skorzystać z takich zasobów lokalowych, jak sale w remizie OSP, lokalnej szkole, bibliotece, może parafii. Latem mogą to być tereny na świeżym powietrzu. To nie musi być jedno miejsce, ale różne, które w danej sytuacji są dostępne.
- Warto zacząć od stworzenia klubu seniora lub, szerzej, centrum otwartej społeczności, które mogłoby rozpocząć działalność, a dopiero w drugiej kolejności i w zależności od potrzeb starać się o stworzenie jego siedziby. Początkowo klub mógłby działać przy samorządzie, jak to dzieje się w wielu gminach w Polsce.
- Godna uwagi jest możliwość wykorzystania nowoczesnych technologii w tworzeniu takiego klubu i jego systemu komunikacji, także w zakresie promowania jego działalności.
- Integracja różnych usług realizowanych na terenie miejscowości/gminy (związanych ze spędzaniem czasu wolnego) w jednym miejscu.

Przykład 5

Integracyjny park dla mieszkańców

Największym problemem jest czas wolny głównie seniorów i młodzieży. Brak oferty, brak miejsc. Korzyścią mogłoby być wspólne spędzanie czasu wolnego przez młodzież i seniorów, co przyczyni się do integracji międzypokoleniowej, umożliwi rozwój umiejętności sportowych, zredukuje stres, zwiększy komfort życia, przeciwdziała samotności. Nasze pytanie generatywne: jak moglibyśmy pomóc seniorom i młodzieży zorganizować czas wolny, tak aby poprawić integrację międzypokoleniową?

W naszym przypadku wymyśliłyśmy, żeby był to park. Przestrzeń, która będzie dla osób starszych, jak i dla młodzieży. Będzie posiadać ścieżki edukacyjne, ogród sensoryczny, strefy rekreacyjne, urządzenia fitness, strefę gier towarzyskich oraz ścieżkę pieszo-rowerową, przy której będą ustawione ławki multimedialne. Park będzie oświetlony lampami solarnymi. I teraz chcielibyśmy też zaproponować osobom starszym warsztaty w postaci zaproszenia jakichś przedstawicieli rehabilitantów, którzy pokażą, na czym będą polegać ćwiczenia, żeby one były właśnie skierowane do osób starszych i tych młodszych.

Podjąć oczywiście współpracę z innymi gminami, ze stowarzyszeniami, przedsiębiorcami. Przeprowadzić konsultację społeczną, ankietę, żeby po prostu dowiedzieć się, czy rzeczywiście i na jakiej zasadzie miałyby to funkcjonować.

Czy tutaj mamy czas wolny w ogóle dla mieszkańców parku jako narzędzie do tego, w którym się dzieje dużo różnych rzeczy? Też z takich technologicznych rozwiązań, bo tam byłaby ławeczka multimedialna.

Gdzie będzie można szukać informacji o tym, co się dzisiaj dzieje w parku? Na stronie gminy czy jakąś aplikację do tego stworzycie? Czy powiadomienia sms-owe, to o tym warto pamiętać.

Czyli taka promocja tego miejsca i wydarzeń. Gdzie będzie innowacyjność, połączenie dla osób starszych i dla młodzieży. Że pewne zajęcia będą dla osób starszych i dla osób młodszych. Czy na przykład siłownie będą zaspokajać potrzeby i osób starszych, i młodzieży?

Analiza koncepcji dokonywana przez uczestników warsztatów (karta testów)

Co się podobało?

- „Wyjście” z aktywnościami na zewnątrz, na świeże powietrze.
- Popularyzacja różnych form aktywności fizycznej seniorów i młodzieży, co ma się przyczynić do wydłużenia sprawności i przeciwdziałać schorzeniom narządu ruchu tych pierwszych i zapobiegać problemom, np. wad postawy czy otyłości, młodzieży.
- Spotkania z rehabilitantami dające możliwość uzyskania specjalistycznej porady w zakresie tego, jakie ćwiczenia są właściwe dla różnego rodzaju problemów, jak je prawidłowo wykonywać.
- Możliwość wykorzystywania tych urządzeń i miejsc w różnym czasie przez różne grupy wiekowe, ale także perspektywa połączenia zajęć dla osób starszych i młodszych.

Co poprawić?

- Gdzie będzie można szukać informacji o tym, co się dzisiaj dzieje w parku? Należałoby wskazać sposoby komunikacji, promocji tego miejsca i odbywających się tam wydarzeń, dotarcia z informacjami do mieszkańców, w tym wskazanych grup wiekowych, czy to będą np. powiadomienia sms?
- Na czym polega innowacyjność rozwiązania? Czy to stworzenie miejsca użytkowanego przez różne grupy wiekowe w różnym czasie, ale także razem? Trzeba więcej uwagi poświęcić temu, co dla kogo ma być zaoferowane i jakie są propozycje działań, wydarzeń, które połączą obie kategorie wiekowe.
- Rozszerzyć aspekt technologiczny, ławeczka sensoryczna to trochę za mało. Warto zastanowić się nad aplikacją, w której byłaby przedstawiona oferta zajęć, wydarzeń, ale także możliwość np. rejestrowania się na te z nich, w których byłyby limity miejsc, wysyłane byłyby powiadomienia o zbliżających się wydarzeniach itp.

Wnioski i rekomendacje

Prezentowane opracowanie kierowane jest głównie do praktyków: lokalnych liderów, społeczników, aktywistów. Wskazuje możliwość wykorzystania metody DT podczas warsztatów ze społecznościami lokalnymi, których efektem ma być wypracowanie rozwiązań problemów społecznych oraz tworzenie nowych przedsięwzięć, usług. Krok po kroku pokazałyśmy przebieg procesu oraz jego efekty w postaci conceptów rozwiązań, które są odpowiedzią na zidentyfikowane w toku zespołowych dyskusji problemy mieszkańców wsi. Zarówno przebieg warsztatów, zaangażowanie ich uczestników, jak i zaprojektowane rozwiązania ukazują kreatywny potencjał mieszkańców wsi w tworzeniu rozwiązań problemów swojego środowiska lokalnego. Warsztaty dowiodły, że w kilka godzin (trwały około 4 godzin) można dużo zrobić.

Niniejsze opracowanie nie jest laurką wystawianą LGD, choć należy podkreślić ich ogromne zaangażowanie, pokazujemy bowiem nie tylko to, co się udało zrobić, na ile tworzone rozwiązania wpisują się w ideę Smart Village i innowacyjne rozwiązania, ale także to, co się nie udało, trudne, newralgiczne momenty. Naszym celem jest dostarczenie informacji zwrotnej i konstruktywnej krytyki, która może pomóc udoskonalić proces w przyszłości.

Jednym z takich trudnych obszarów, istotnych w koncepcji SV, ale w dość ograniczonym zakresie uwzględnianym w opracowywanych conceptach rozwiązań, było wykorzystanie nowych technologii, rozwiązań cyfrowych i AI. Jeśli tego typu środki stanowiły element projektowanych rozwiązań, to tylko w niewielkim wymiarze, i koncentrowały się głównie na ich komunikacyjnych funkcjach. W kilku projektach pojawiły się aplikacje, propozycje założenia grupy na Facebooku czy Messengerze, lecz najczęściej dotyczyły zespołów, w których uczestniczyły młodsze osoby.

Zaobserwowano także duże obawy przed wykorzystywaniem nowoczesnych rozwiązań cyfrowych. Z jednej strony zwracano uwagę na ich użyteczność, np. w procesie usprawnienia komunikacji, przepływu informacji, a z drugiej – wskazywano na liczne zagrożenia z nimi związane. Niektóre z nich, jak uzależnienie od mediów społecznościowych, gier czy urządzeń ekranowych, uwzględniano w zidentyfikowanych problemach wsi. Uczestnicy warsztatów podkreślali, że dzieci i młodzież za dużo czasu spędzają przed komputerami albo z telefonami w rękę, a za mało na zewnątrz, spotykając się z rówieśnikami w świecie realnym. To swoiste rozdzielenie na dobrą i złą technologię sprzyja obawom dotyczącym jej użycia. Zważywszy na fakt powszechnego

dostępu do Internetu, nie podkreślano żadnych barier z tym związanych, przynajmniej w odwiedzonych gminach, uwidacznia się natomiast potrzeba dalszej edukacji w zakresie cyberbezpieczeństwa oraz stworzenia warunków do rozwoju technologii i jej sprawnego wykorzystania.

Warto zwrócić uwagę również na kryteria rekrutacji uczestników warsztatów. Jedną z zasad przy realizacji projektów z wykorzystaniem DT jest zaangażowanie interdyscyplinarnych zespołów. Każdy uczestnik wnosi do zespołu inny punkt widzenia, a poprzez swoją wiedzę i doświadczenia także konkretne inspiracje. Jeśli przed warsztatami mamy zidentyfikowane problemy, na które odpowiedzią mają być projektowane rozwiązania, i wiemy, jakich kategorii społecznych one w największym stopniu dotyczą, to warto zaprosić do uczestnictwa przedstawicieli zainteresowanych grup. Innymi słowy, jeśli problem dotyczy np. młodzieży, to dobrym pomysłem będzie zaproszenie do uczestnictwa w warsztatach uczniów, studentów lub młodzieży już się nieuczącej.

Kolejną kwestią wymagającą poprawy jest współpraca z otoczeniem zewnętrznym. Jeśli projektowane rozwiązania uwzględniały potrzebę współpracy i zaangażowania różnych podmiotów, to ograniczały się one do lokalnych szkół, bibliotek, parafii. Sporadycznie uwzględniano współpracę z instytucjami spoza układu lokalnego. Tylko w dwóch projektach założono nawiązanie współpracy z uniwersytetem lub inną uczelnią wyższą. Nie planowano lub planowano tylko sporadycznie zakładanie nowych form współpracy, np. w postaci założenia nowego stowarzyszenia. Jeśli dostrzegano potrzebę współpracy z organizacjami pozarządowymi, to w przeważającej części ograniczano się do KGW i OSP.

Dostrzegalna była zbyt duża koncentracja na funduszach i zbytne uzależnienie realizacji koncepcji i powodzenia przedsięwzięcia od dostępności środków finansowych. Mimo podkreślania w czasie warsztatów zasad burzy mózgów, w tym przede wszystkim nieodrzućcia pomysłów i niekrytykowania (co dotyczy także autokrytyki), zanim zespół je przedyskutuje, częstą praktyką w grupach projektowych było odrzucanie pomysłów ze względu na świadomość braku lub niewystarczających funduszy na ich realizację.

Błędem, który niestety pojawiał się w niemal wszystkich warsztatach, było forsowanie przez zespół albo niektórych jego członków (wójtowie, urzędnicy gminni) gotowych pomysłów, które jak się wydaje, zespół miał jedynie zaakceptować i ewentualnie udoskonalić. Takie podejście zamyka uczestników na innowacyjne rozwiązania i nie pozwala im dostrzec własnego potencjału w ich

kreowaniu. Położenie nacisku na uświadomienie relacji między potrzebami, na które rozwiązanie ma być odpowiedzią, a korzyściami, jakie użytkownicy uzyskają w związku z jego wprowadzeniem, jest w tym wypadku najistotniejsze. Dla przykładu: wybudowanie altany lub świetlicy wiejskiej nie jest rozwiązaniem problemu braku sposobów spędzania czasu wolnego, a stworzenie świetnej, angażującej oferty nie musi wymagać ponoszenia tak dużych nakładów finansowych, jak generowane przez wspomniane inwestycje. Jak się wydaje, na obszarach wiejskich nadal pokutuje przekonanie, że podstawą podnoszenia jakości życia jest inwestycja wyłącznie w poprawę warunków życia, infrastrukturę techniczną i społeczną oraz inne dobra trwałe. Inwestowanie w rozwiązania miękkie nadal nie znajduje uznania wśród mieszkańców obszarów wiejskich, choć oczywiście były wyjątki od tej reguły. Jeśli zaś umiejscowić dokonane obserwacje w koncepcji Erika Allardta (1976), mieszkańcy obszarów wiejskich nadal koncentrują się przede wszystkim na dążeniu do zaspokojenia potrzeby posiadania (*having*) – zasobów materialnych – których obecność w wiejskim środowisku ma być podstawą dobrobytu społeczności.

Wyzwania do przezwyciężenia

- Ograniczone możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii cyfrowych przez wiejskich liderów, którzy korzystają ze schematów: zła technologia niszcząca więzi, uzależniająca, wiązana z przemocą.
- Proces rekrutacji uczestników – należałoby rozszerzyć rekrutację o przedstawicieli beneficjentów tworzonych rozwiązań, np. młodzież.
- Zbyt duża koncentracja na aktualnych możliwościach finansowania rozwiązań, np. dostępnych funduszach, zasobach finansowych, co wpływa na ograniczenie kreatywności tylko do pomysłów wpisujących się w określone ramy finansowania.

- Ograniczone płaszczyzny współpracy z podmiotami zewnętrznymi, np. spoza wsi czy gminy.
- Forsowanie gotowych rozwiązań preferowanych np. przez władze gminy – dotyczyło to głównie inwestycji infrastrukturalnych.
- Mało miękkich rozwiązań (są mniej cenione), koncentracja na materialnym wymiarze kształtowania jakości życia, np. budowie nowej infrastruktury.

Główny wniosek

Rozwiązania problemów społecznych i działania na rzecz podnoszenia jakości życia na wsi koncentrowały się w większości projektowanych rozwiązań na podnoszeniu materialnych warunków życia na wsi (obiektywny wymiar jakości życia). Tworzenie nowej infrastruktury, takiej jak świetlice wiejskie, altany, parki, samo w sobie nie jest rozwiązaniem problemów obejmujących brak integracji, niedostatek form spędzania czasu wolnego czy samotność, lecz jedynie narzędziem, które może być wykorzystane do realizacji różnych przedsięwzięć i działań zbliżających ludzi do siebie i aktywizujących ich.

Rekomendacje, czyli co warto zrobić?

- Projektowanie rozwiązań należy poprzedzić rzetelnie przeprowadzoną diagnozą problemów społecznych i potrzeb mieszkańców wsi. Ułatwi to osiągnięcie sukcesu we wdrażaniu rozwiązań skrojonych na miarę – odpowiadających oczekiwaniom przyszłych użytkowników.
- Nawiązywać współpracę z otoczeniem zewnętrznym, szczególnie z instytucjami publicznymi, takimi jak uczelnie wyższe i organizacjami pozarządowymi.
- Dywersyfikować źródła finansowania.
- Uwzględniać możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii cyfrowych, tym bardziej że technologia jest możliwym źródłem rozwiązań problemów na wsi.
- Promować nowe formy współpracy, np. powoływać stowarzyszenia czy inne formy samoorganizacji społeczności lokalnych. Można tworzyć nowe zasoby lokalne, a nie tylko bazować na tych, które istnieją.
- Odczarowywać pojęcie innowacji społecznych jako nietypowych praktyk dla danej wsi. Coś, co z powodzeniem jest realizowane w pewnych wsiach, może być nowością w innych.
- Nastawiać się na współpracę i być otwartym na krytykę, dyskusję, wymianę zdań, na porażkę, na proces dochodzenia do rozwiązania.
- Zachęcać do wykorzystywania różnych możliwości wymiany myśli, dzielenia się pomysłami, wspólnego kreowania nowych rozwiązań. Zadbać o stworzenie we wsi takiej płaszczyzny. Pokazujemy, co można zdziałać przez 4 godziny, i podkreślamy potencjał takich spotkań, których celem jest tworzenie propozycji opartych na pracy zespołowej.

- Tworzyć rozwiązania interdyscyplinarne, angażując do pracy zróżnicowane zespoły, w których obok ekspertów, przedstawicieli lokalnej władzy, instytucji i organizacji będą uczestniczyć członkowie różnych kategorii demograficznych mieszkańców.
- Należy zadbać o równe traktowanie wszystkich uczestników warsztatów, możliwość nieskrępowanego wygłaszania przez nich swoich opinii i pomysłów, niezależnie od ich pozycji i wykształcenia.
- Rozważając, co się dzieje na wsi, warto myśleć długofalowo, a nie koncentrować się na krótszych okresach, np. kadencji władz. Trzeba oswajać przyszłość w kontekście znaczących problemów, jak depopulacja czy starzenie się społeczeństwa.
- Powinno się zachęcać do działania nowe osoby, młodych, np. młodzież szkolną i studentów. Warto angażować tych, których problemy dotyczą, a nie wypowiadać się w ich imieniu.
- Warsztaty mogłyby być elementem szkolenia nowych, młodych liderów.
- Warto zadbać o zapewnienie sobie czasu na uczestnictwo w warsztatach, żeby uniknąć sytuacji (które się zdarzały), że urzędnik jest wzywany do gminy w jakiejś sprawie, a ktoś inny musi wracać do domu itp. Takie okoliczności rozpraszają innych uczestników zajęć, a uszczuplone o osoby wychodzące zespoły projektowe tracą część swojego potencjału.

BIBLIOGRAFIA

- Allardt, E. (1976). Dimensions of welfare in a Comparative Scandinavian Study. *Acta Sociologica*, 19(3), s. 227–239.
-
- Balzano, M., Bortoluzzi, G. (2024). Time is running out: How design thinking shapes team innovation under time constraints. *European Management Journal*.
<https://doi.org/10.1016/j.emj.2024.08.003>
-
- Błąd, M. (2022). Rural resilience jako nowa koncepcja rozwoju wsi. *Wies i Rolnictwo*, 194(1), s. 7–39.
-
- Budzewicz-Guźlecka, A. (2019). Smart village as a direction for rural development. *Economic Science for Rural Development*, 52, s. 22–28.
-
- Budzewicz-Guźlecka, A., Drożdż, W. (2022). Development and implementation of the smart village concept as a challenge for the modern power industry on the example of Poland. *Energies*, 15(2), artykuł 603.
-
- Campbell, A., Converse, P., Rogers, W. (1976), *The Quality of American Life*, Russell Sage Foundation, New York.
-
- Emerllahu, V., Bogataj, D. (2024). Smart Villages as infrastructure of rural areas: Literature review and research agenda. *IFAC-PapersOnLine*, 58(3), s. 268–273.
-
- ENRD (European Network for Rural Development) (2018). Smart Villages. Revitalising Rural Services. EU Rural Review, 26. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
-
- Gerli, P., Navio Marco, J., Whalley, J. (2022). What makes a smart village smart? A review of the literature. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 16(3), s. 292–304.
-
- Grocholiński, P., Just, M., Kołodziejczak, M., Michalska-Dominik, B., Michalska-Żyła, A. (2021). *Design thinking dla edukatorów*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
-
- GUS (2013). *Jakość życia. Kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*. GUS, Warszawa.
-
- Halamska, M. (2023). Deklinacja wizji. W: M. Halamska, M. Kłodziński, M. Stanny (red.), *Polska wieś 2044. Wizja rozwoju*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 45–52.
-
- Halamska, M., Kłodziński, M., Stanny, M. (2023). Wizje po przejściach. W: M. Halamska, M. Kłodziński, M. Stanny (red.), *Polska wieś 2044. Wizja rozwoju*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 7–14.
-
- Heijman, W., Hagelaar, G., Heide, M., van der (2007). *Rural Resilience as a New Development Concept*. 100th EAAE Seminar, Serbian Association of Agricultural Economists, 21–23.06.2007, Novi Sad, Serbia and Montenegro.
-
- Jurasz, B., Muracki, J. (2017). Burza mózgów w biznesie. W: J. Bieńkowska (red.), *Kreatywność w praktyce biznesowej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 87–96.
-
- Kalinowski, S. (2023). Wieś 2044: koniec z wykluczeniem społecznym, czy inne jego wymiary. W: M. Halamska, M. Kłodziński, M. Stanny (red.), *Polska wieś 2044. Wizja rozwoju*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 73–78.
-
- Kalinowski, S., Komorowski, Ł., Rosa, A. (2021). *Koncepcja smart villages. Przykłady z Polski*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.

Knapik, W., Masłyk, T., Zajda, K., Trembaczowski, Ł. (2025). *Polish Countryside in Transition. Quality of Life and Social Capital in Rural Areas*. BRILL Deutschland GmbH.

Maslow, A. (2009). *Motywacja i osobowość*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Ocsko, E., *Poradnik, jak stworzyć Inteligentną wioskę*, https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/Guide_PL.pdf (dostęp 8.05.2024).

Orłowska, M., Bleszyńska, K. (2020). Edukacja a kompetencje cyfrowe seniora. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*, 18(2), s. 143–164.

Osborn, A.F. (1953). *Applied Imagination. Principles and procedures of creative problem solving*, Charles Scribner's Sons, New York.

Partl, L., Hussein, B. (2024). Overcoming barriers to effective design-thinking workshops. *Procedia Computer Science*, 239, s. 1246–1253.

Petelewicz, M., Drabowicz, T. (2016). *Jakość życia – globalnie i lokalnie. Pomiar i wizualizacja*. Katedra Socjologii Ogólnej, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, Łódź.

Piekut, M., Rybaltowicz, J. (2024). The role of information and communication technologies in rural development. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 378(1), s. 69–92.

Robbins, P., Fu, N. (2022). Blind faith or hard evidence? Exploring the indirect performance impact of design thinking practices in R&D. *R&D Management*, 52(4), s. 704–719.

Rosner, A., Stanny, M. (2016). *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika*. Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.

Rosner, A., Wesołowska, M. (2022). Zmiany zaludnienia obszarów wiejskich w Polsce a ich poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. *Przegląd Geograficzny*, 94(2), s. 175–198.

Rosochacka-Gmitrzak, M., Tokarz-Kamińska, B. (2024). Stan zaspokojenia potrzeb osób starszych w gminach wiejskich. W: B. Szatur-Jaworska (red.), *Dostępność usług społecznych dla osób starszych mieszkających w gminach wiejskich*. Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa, s. 89–112.

Ślaby, T. (2007). Poziom i jakość życia. W: T. Panek, A. Szulc (red.), *Statystyka społeczna*. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, s. 99–130.

Sobota, D.R., Szewczykowski, P. (2014). Design thinking jako metoda twórczości. *Filo-Sofija*, 14(27), s. 91–113.

Stanny, M., Rosner, A. (2024). Demograficzne problemy polskiej wsi. W: P. Chmieleński, G. Gorzelak (red.), *Polska wieś i polskie rolnictwo. 20 lat w Unii Europejskiej*. IRWiR PAN, Warszawa, s. 351–371.

Stiglitz, J.E., Sen, A., Fitoussi, J.P. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf (dostęp 1.03.2025).

Stojanova, S., Lentini, G., Niederer, P., Egger, T., Cvar, N., Kos, A., Stojmenova Duh, E. (2021). Smart Villages Policies: Past, Present and Future. *Sustainability*, 13(4), artykuł 1663.

Szatur-Jaworska, B. (2024). Główne wnioski – synteza. W: B. Szatur-Jaworska (red.), *Dostępność usług społecznych dla osób starszych mieszkających w gminach wiejskich*. Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa, s. 21–27.

Umańska, E., Augustyniak-Brzezińska, K. (2024). *Sztuczna inteligencja w opiniach Polaków*. CBOS, Warszawa.

Visvizi, A., Lytras, M.D., Mudri, G. (2019). Smart Villages: Relevance, approaches, policymaking implications. W: A. Visvizi, M.D. Lytras, G. Mudri (red.), *Smart Villages in the EU and Beyond* (Emerald Studies in Politics and Technology). Emerald Publishing, Leeds, s. 1–12.

Walczak, B., Jewdokimow, M., Pazderski, F. (2016). *Praktyki uczestnictwa w kulturze wśród ludności wiejskiej. Studium socjologiczne*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

Wilkin, J. (2011). Wielofunkcyjność wsi i rolnictwa a rozwój zrównoważony. *Wieś i Rolnictwo*, 4(153), s. 27–39.

Wolski, O. (2018). Smart Villages in the EU policy: How to match innovativeness and pragmatism? *Wieś i Rolnictwo*, 4(181), s. 163–179.

Wolski, O., Wójcik, M. (2019). Smart Villages Revisited: Conceptual background and new challenges at the local level. W: A. Visvizi, M.D. Lytras, G. Mudri (red.), *Smart Villages in the EU and Beyond* (Emerald Studies in Politics and Technology). Emerald Publishing, Leeds, s. 29–48.

Woźniak, Z. (2015). Cykliczne badania jakości życia narzędziem wsparcia miejskiej strategii rozwoju. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 77(1), s. 79–99.

Zajda, K. (2022). *Wdrażanie innowacji społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe i lokalne grupy działania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Zavratnik, A., Kos, E., Duh, S. (2018). Smart Villages: Comprehensive review of initiatives and practices. *Sustainability*, 10(7), artykuł 2559.

Zegar, J. (2023). Co i jak określa wizję wsi 2024. W: M. Halamska, M. Kłodziński, M. Stanny (red.), *Polska wieś 2044. Wizja rozwoju*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 173–180.
